

SLUTTRAPPORT

Nasjonalt tilsynsprosjekt 2011

DYREVELFERD I SLAKTEKYLLINGPRODUKSJONEN

Foto: Mattilsynet

3.februar 2012

Mattilsynets nasjonale tilsynsprosjekter

Et tilsynsprosjekt er et tidsavgrenset prosjekt hvor virksomhetenes etterlevelse av regelverket innen en bransje eller et fagtema kontrolleres. Kontrollene er koordinert tids- og innholdsmessig hvilket innebærer at Mattilsynet får inn nyttig informasjon om tilstanden på området. Som regel gis det utfyllende veiledning og opplæring til inspektørene om gjennomføring av kontrollene og eventuell virkemiddelbruk. Kontrollene i et tilsynsprosjekt kan være både tradisjonelle inspeksjoner og revisjoner, også på kjede/konsernnivå, samt uttak og analyse av prøver, osv.

I et tilsynsprosjekt vil også Mattilsynet gjennom andre virkemidler som informasjon og samarbeid med bransjeorganisasjoner og andre myndigheter sette i verk ytterligere tiltak som skal stimulere virksomhetene til etterlevelse av regelverket.

Prosjektene kan være nasjonale og gjelde for hele landet og involvere alle eller de fleste av Mattilsynets distriktskontorer, eller regionale/lokale og gjennomføres i begrensede deler av landet.

De nasjonale tilsynsprosjektene styres av Tilsynsavdelingen ved Mattilsynets hovedkontor, men planleggingen og styring av gjennomføringen er som hovedregel delegert til et regionkontor med regiondirektøren som ansvarlig. Regiondirektøren oppretter en prosjektgruppe med en prosjektleder som har det daglige ansvaret for gjennomføring av prosjektet.

Innholdsfortegnelse

Mattilsynets nasjonale tilsynsprosjekter	2
Kapittel 1: Sammendrag	5
Kapittel 2: Bakgrunn og gjennomføring.....	6
2.1 Bakgrunn	6
2.2 Mattilsynets rolle	6
2.3 Målsetning	7
2.4 Organisering	7
2.5 Regelverksgrunnlag for inspeksjoner	8
2.6 Gjennomføring	8
2.7 Nasjonalt tilsynsteam	9
2.8 Avvik og forvaltningsmessig virkemiddelbruk	9
2.9 Kort fakta om slaktekyllingproduksjon	10
Kapittel 3: Resultater - slaktekyllingbesetninger.....	11
3.1 Nøkkeltall for inspeksjoner og vedtak.....	11
3.1.1 Gjennomførte inspeksjoner og vedtak.....	11
3.1.2 Virkemiddelbruk	12
3.2 Etterlevelse av dyrevelferdskrav	13
3.2.1 Dyretetthet	13
3.2.2 Klima.....	13
3.2.3 Strø	14
3.2.4 Lys	14
3.2.5 Fôring og vanning	14
3.2.6 Behandling av syke og skadde dyr.....	14
3.2.7 Avliving av syke og skadde dyr	14
3.2.8 Brannsikring	14
3.2.9 Alarmsystem	15
3.2.10 Nødsystem for ventilasjon	15
3.2.11 Etersyn av tekniske innretninger og nødstrømsaggregat.....	15
3.2.12 Renhold og hygiene	15
3.2.13 Tilsyn med dyr.....	15
3.2.14 Dokumentasjon over sykdom, behandling/avliving og døde dyr	16
3.2.15 Bruk av legemidler/tilførsel av substanser	16
3.2.16 Kadaverhåndtering.....	16
3.2.17 Dyreholders ansvar for dyrevelferd i forbindelse med plukking og transport.....	16
3.2.18 Dyreeiers vurdering av dyras transportdyktighet (jf dyreeiers informasjonsplikt).....	17
Kapittel 4: Resultater – rugerier	17
4.1. Nøkkeltall for inspeksjoner og vedtak.....	17
4.1.1 Gjennomførte inspeksjoner og vedtak	17
4.1.2 Virkemiddelbruk	17
4.2 Etterlevelse av dyrevelferdskrav - rugeri	18
4.2.1 Kompetanse.....	18
4.2.2 Generelt om velferd/ Håndtering	18
4.2.3 Journalføring/dokumentasjon over sykdom, behandling/avliving og døde dyr	19
4.2.4. Tilsyn/ utsortering av kyllinger som er skadet /syke.....	19
4.2.5 Avliving av daggamle kyllinger og embryo i rugeri.....	19
4.2.6 Tekniske innretninger /strømaggregat.....	19
4.2.7 Brannsikring.....	19
4.2.8. Klima.....	20
4.2.9 Alarmsystem knyttet til klima	20
4.2.10 Støy	20
4.2.11 Skadedyrbekjempelse	20
4.2.12 Utforming av fjørfeanlegg.....	20
4.2.13 Mikrobiologisk kontroll/ kontroll av renhold	20

4.2.14 Rengjøring av traller, returkasser og transportkjøretøy.....	21
4.2.15 Renhold og hygiene	21
4.3 Etterlevelse av dyrevelferdskrav – transport ved rugeri	21
4.3.1. Godkjenninger.....	21
4.3.2. Dyretransportsjåførens plikter	21
4.3.3. Beredskapsplan	22
4.3.4. Informasjonsplikt	22
4.3.5. Spesielle krav ved transport av fjørfe	22
4.3.6. Krav til transportmiddel, containere, transportkasse	22
4.3.7. Rengjøring og desinfeksjon.....	22
4.3.8. Plass og tetthet	23
Kapittel 5: Resultater - slakterier.....	23
5.1. Nøkkeltall for inspeksjoner og vedtak.....	23
5.1.1 Gjennomførte inspeksjoner og vedtak.....	23
5.1.2 Virkemiddelbruk	23
5.2 Etterlevelse av dyrevelferdskrav – dyrevelferdskrav slakteri	24
5.2.1 Fiksering av fjørfe ved bedøving	24
5.2.2 Godkjenning av slakteri.....	24
5.2.3 Ventilasjon	24
5.2.4 Avlessing fra dyretransportbil	25
5.2.5 Oppstalling på slaktefjøs	25
5.2.6 Håndtering av sjuke/skadde fjørfe.....	26
5.2.7 Føring og vanning	26
5.2.8 Tilsyn med dyr under oppstalling.....	26
5.2.9 Drift av anlegget. Konstruksjoner, innredning og vedlikehold	26
5.2.10 Lys	27
5.2.11 Avblødning	27
5.2.12 Bedøvningsmetode	27
5.2.13 Krav til bedøving av fjørfe med gass	28
5.2.14 Krav til bedøving av fjørfe med elektrisk strøm.....	28
5.2.15 Sikkerhetsrutiner for bedøvnings – og avlivingsutstyr.....	28
5.2.16 Kompetanse.....	29
5.2.17 Vurdering av matkjedeinformasjon	29
5.3 Etterlevelse av dyrevelferdskrav – transport slakteri	29
5.3.1 Godkjenning av transportør, transportmidler, beredskapsplan og personell	29
5.3.2 Ansvarsfordeling dyreeier/transportør	30
5.3.3 Journaler - dokumentasjon.....	30
5.3.4 Handtering av dyr under transport.....	30
5.3.6 Andre observasjoner	31
Kapittel 6: Vurdering av resultater i virksomhetene.....	31
6.1 Kommentar til resultat fra tilsyn med slaktekyllingbesetningene	31
6.2 Kommentar til resultat fra tilsyn med rugeriene	35
6.3 Kommentar til resultat fra tilsyn med transportvirksomheten ved rugeriene	36
6.4 Kommentar til resultat fra tilsyn med slakteriene	36
6.5 Kommentar til resultat fra tilsyn med transportvirksomheten ved slakteriene.....	37
Kapittel 7: Vurdering av resultater for prosjektet	38
7.1 Resultater i forhold til effektmålene	38
7.2 Resultater i forhold til resultatmålene	39
Vedlegg.....	41

Kapittel 1: Sammendrag

Denne rapporten beskriver funn og erfaringer fra et nasjonalt tilsynsprosjekt om dyrevelferd i slaktekyllingproduksjonen, som ble gjennomført av Mattilsynet i 2011. Det ble laget en delrapport i mai, med foreløpige resultater fra tilsyn i slaktekyllingbesetningene som ble inspisert i perioden 22.februar til 30.april 2011 (saksnummer i ePhorte 2010/213301-16). Resultatene fra disse tilsynene er også med i denne sluttrapporten.

Hele produksjonskjeden for slaktekylling er kontrollert

Prosjektet er gjennomført for å undersøke om virksomhetene innen slaktekyllingproduksjonen følger kravene i dyrevelferdsloven med tilhørende forskrifter. Kontrollene ble gjennomført ved 25 % av landets slaktekyllingprodusenter (152), alle landets rugerier (3) og slakterier (5) for slaktekylling, samt transport av dyra. Denne rapporten beskriver resultater og funn fra inspeksjoner som er gjort innenfor tidsrammen av prosjektet. Rapporten inkluderer ikke videre oppfølging av hvert enkelt tilsyn, men disse følges opp av Mattilsynet på vanlig måte.

Dyrevelferden må bli bedre

Dyrevelferdslovens formålsparagraf er at dyr skal behandles godt, og ikke utsettes for fare for unødige påkjenninger og belastninger. Slaktekylling er et dyr som holdes i flokker med titusener av enkeltindivider, hvor de som har ansvaret for dyra, har plikt til å sørge for at hver enkelt slaktekylling har god dyrevelferd gjennom hele livet. Dette krever god kunnskap, gode holdninger og en klar bevissthet hos alle som håndterer og stiller dyra i de ulike fasene av slaktekyllingens liv, at dyrevelferd handler om enkeltindividenes situasjon. Funnene i prosjektet viser at dyrevelferden i slaktekyllingproduksjonen generelt må bli bedre, og at dette må gjøres blant annet gjennom å ha fokus på dyrevelferden til hver enkelt slaktekylling.

Tilsyn i slaktekyllingbesetningene

Resultatene fra tilsyn i slaktekyllingbesetningene, viser at dyrevelferden må bli bedre. Kontroll i slaktekyllingbesetningene viste at det ble avdekket regelverksbrudd i 132 av 152 besetninger. 102 av 152 besetninger hadde alvorlige avvik som medførte pålegg om å rette på forholdene. De inspiserte besetningene var valgt ut på grunnlag av en risikovurdering, og var dermed ikke et tilfeldig utvalg. Det var derfor forventet å finne avvik fra regelverket i mange av besetningene. De fleste bruddene på regelverket, gikk på vesentlige krav som påvirker dyrevelferden direkte. Dette var for dårlig strøkkvalitet, mangler ved lysprogram, for høy dyretetthet, for dårlig klima, mangler ved tilgang på fôr og vann, manglende rutiner for uttak og håndtering av sjuke og skadde dyr, og for dårlige avlivingsrutiner. Det er også avdekket brudd som påvirker dyrevelferden indirekte, men som har avgjørende betydning for å hindre unødig lidelse hos dyra ved uforutsette hendelser. Dette var mangler ved rutiner for el-tilsyn i fjørfehuset, brannvarslingsanlegg, alarm som varsler strømbrudd og for høy og lav temperatur, hygiene, renholdsrutiner og kadaverhåndtering.

Tilsyn i rugerivirksomhetene

Resultatene fra tilsyn i rugerivirksomhetene viste at det er god etterlevelse av dyrevelferdsregelverket, også når det gjelder transport av dyra fra rugeri til slaktekyllingprodusentene. Mange punkter ble kontrollert og totalt sett ble det avdekket få avvik. Noen av avvikene er imidlertid avgjørende for å sikre god dyrevelferd, så på disse områdene må dyrevelferden forbedres. Avvikene gjaldt forholdene med at kyllinger ramlet på gulvet fra sorteringsbånd, kyllinger ble klemt på sorteringsbåndet og at det gikk unødvendig lang tid før utsorterte kyllinger ble avlivet. Det ble også avdekket mangel på brannvarslingsanlegg i to av rugeriene.

Tilsyn med transportvirksomheten ved rugeriene

For de tre virksomhetene som transporterer daggammel slaktekylling, ble det avdekket ett brudd på kravet om å ha en skriftlig beredskapsplan ved en uforutsett hendelse/ulykke. For

øvrig foregår transport av daggammel slaktekylling på en tilfredsstillende dyrevelferdsmessig måte, i henhold til regelverket.

Tilsyn ved slakteriene

Resultatene fra tilsyn ved slakteriene, viser at håndtering av slaktekylling på slakteriene må bli bedre. Det ble avdekket brudd på regelverket ved 4 av 5 slakteri, hvor flere av avvikene var avgjørende for å sikre god dyrevelferd. Regelverksbruddene omfattet manglende opplæringsplaner for personell som håndterer levende slaktekylling, for lite fokus på dyrevelferd knyttet til de ulike arbeidsoperasjonene, lite skånsom tømming av containere med levende dyr, opphenging av slaktekylling med beinbrudd på slaktelinja og for dårlig overvåking av bedøving på slakteri hvor slaktekylling ble bedøvet med strøm i vannbad.

Tilsyn med transportvirksomheten ved slakteriene

Resultat fra tilsyn med transportvirksomheten ved slakteriene, viste at de oppfylte de formelle kravene til godkjenning, men det ble avdekket mangler som har avgjørende betydning for dyrevelferden. Dette var mangler ved transportkonteinerne og rutiner for å vurdere om dyra er transportdyktige. Flere av virksomhetene hadde gamle og for dårlig vedlikeholdte transportkonteinere, og mange av konteinerne var slik at dyra lett kunne skade seg. Ved et tilsyn ble det funnet en slaktekylling der den ene vingen var blitt fastklemt mellom lokket og veggen i transportkassen. To av virksomhetene manglet skriftlig beredskapsplan ved en uforutsett/hendelse ulykke.

Kapittel 2: Bakgrunn og gjennomføring

2.1 Bakgrunn

I revidert etatsbudsjett for 2010 (BDS) ble nasjonalt tilsynsprosjekt på dyrevelferd i slaktekyllingproduksjonen satt opp i 2011. Regiondirektøren for Hedmark og Oppland ble tillagt ansvaret for prosjektet.

Bakgrunnen for prosjektet var at flere regioner i Mattilsynet har avdekket dyrevelferdsmessige utfordringer i ulike deler av fjøfeproduksjonen. Det er registrert økte kassasjonstall, helseproblemer knyttet opp mot beinheuse, dårlig strøkkvalitet, dårlig klima, problemer tilknyttet fôringsregimer, høy dødelighet, kompetansesvikt og hendelser med svikt i det tekniske anlegget slik at hele innsett med dyr dør. Når det gjelder transport av dyr, har transportdødeligheten økt og det er avdekket store utfordringer, spesielt knyttet til vinter og kuldeperioder. Mattilsynet har ikke tidligere gjennomført noen systematisk kartlegging av velferden i denne produksjonen.

Slaktekyllingproduksjonen er ei næring som har vært i stor vekst i mange år, og som har et genetisk krevende dyremateriale ved at dyra vokser raskt på kort tid. For å vurdere dyrevelferden i slaktekyllingproduksjonen totalt, må vi se på hele produksjonskjeden i sammenheng. Prosjektgruppas ønske har vært at prosjektet også skal styrke og samordne Mattilsynets tilsynskompetanse innenfor dyrevelferdsområdet og samarbeid mellom tilsyn ved ulike ledd i slaktekyllingproduksjonen.

2.2 Mattilsynets rolle

Mattilsynet er statens tilsyn for planter, fisk, dyr og næringsmidler. Tilsyn er definert som de statlige myndigheters kontroll av at lover og forskrifter etterleves. Kontrollen rettes mot virksomheter eller personer som driver med en aktivitet omfattet av regelverket det føres kontroll med etterlevelse av.

Mattilsynets samfunnsoppdrag er å arbeide for følgende mål:

- sikre trygg mat
- fremme friske planter, fisk og dyr
- fremme etisk forsvarlig hold av fisk og dyr
- fremme god kvalitet og redelig produksjon og omsetning
- ivareta miljøvennlig produksjon

Målene skal nås gjennom tilsyn, veiledning, regelverksutvikling, kartlegging og overvåking. Det at dyr skal ha god velferd gjennom etisk forsvarlig hold av dyr, er en prioritert oppgave, og Mattilsynet fører tilsyn med at virksomheter eller personer som holder dyr, etterlever regelverkskrav som skal sikre god dyrevelferd

2.3 Målsetning

Prosjektets hovedmål var å kontrollere regelverksetterlevelse på dyrevelferdsområdet i slaktekyllingproduksjonen i hele kjeden fra rugeri til slakteri.

Effekt mål er de forbedringene som kan forventes å komme som et resultat av prosjektet i de nærmeste årene fremover. Følgende effekt mål var fastsatt:

- Bedre dyrevelferden i slaktekyllingproduksjonen
- Utføre tilsyn med dyrevelferden ved transport av slaktekylling og i hele kjeden i slaktekyllingproduksjonen, med aktiv, effektiv og riktig virkemiddelbruk ved avvik
- Bedre den interne informasjonsflyten mellom tilsyn i felt, på rugeri og ved slakteri
- Kompetente og ansvarlige virksomheter

Resultatmål er de konkrete målene som skulle realiseres i løpet av prosjektperioden. Følgende resultatmål var fastsatt:

- Lage mal for utføring av risikobaserte tilsyn i slaktekyllingproduksjonen
- Utvikle gode kravpunktmaler og veiledere
- Utført tilsyn ved alle rugeri for slaktekylling
- Utført tilsyn med transport ved alle slakteri for slaktekylling
- Utført tilsyn hos 25 % av slaktekyllingbesetningene
- Opplærings- og inspirasjonssamling for inspektører
- Informasjon til virksomhetene

2.4 Organisering

Prosjektet var organisert som et prosjekt på følgende måte:

Prosjekteier: Ole Fjetland, assisterende tilsynsdirektør, Mattilsynet, hovedkontoret
Prosjektansvarlig: Wenche Aamodt Furuseth, regiondirektør for Hedmark og Oppland
Prosjektgruppa: Line Gertrud Lundstein, distriktskontoret for Hedmarken
Arild Lysaker, distriktskontoret for Ytre Østfold
Malin Lyshagen-Johansen, regionkontoret for Hedmark og Oppland
Marie Nøkling, distriktskontoret for Midt-Rogaland
Elin Havig Skar, regionkontoret for Hedmark og Oppland
Marit Silset Solberg, distriktskontoret for Gaudal
Geir Smolan, hovedkontoret, til 13.5.2011.

Prosjektgruppa har avholdt et 2-dagers oppstartsmøte og et 2-dagers oppstartsseminar. Deler av prosjektgruppa hadde møte i tilknytning til en revisjon. Ellers har det blitt avholdt flere telefonmøter og videokonferansemøter.

Sluttrapport – Nasjonalt tilsynsprosjekt 2011, dyrevelferd i slaktekyllingproduksjonen

Representanter fra fagmiljøene, næringa og Dyrevernalliansen ble invitert til oppstartsmøtet. Næringa satte ned en referansegruppe bestående av Atle Løvland fra Nortura, Marlene Furnes Bagley fra Kjøtt- og fjørfebransjens landsforbund (KLF), David Koht Nordbye fra Norsk fjørfelag (NFL) og Thorbjørn Refsum fra Animalia som har vært et kontaktpunkt til prosjektet og har koordinert næringas arbeid.

2.5 Regelverksgrunnlag for inspeksjoner

- Lov av 19.12.2003 nr 124 om matproduksjon og mattrygghet (matloven)
- Lov av 19.6.2009 nr 97 om dyrevelferd (dyrevelferdsloven)
- Lov av 10.2.1967 om behandlingsmåten i forvaltningssaker (forvaltningsloven)
- Forskrift av 3.7.2006 nr 885 om dyrevelferd for produksjonsdyr (produksjonsdyrforskriften)
- Forskrift av 12.12.2001 nr 1494 om hold av høns og kalkun (fjorfeforskriften)
- Forskrift av 18.11.1994 nr 1020 om sertifisering av fjørfevirksomheter (sertifiseringsforskriften)
- Forskrift av 27.10.2007 nr 1254 om animalske biprodukter som ikke er beregnet til konsum (biproduktforskriften)
- Forskrift av 22.12.2008 nr 1623 om næringsmiddelhygiene (næringsmiddelhygieneforskriften)
- Forskrift av 28.8.1995 nr 775 om dyrevern på slakterier
- Forskrift av 2.4.2001 nr 384 om transport av levende dyr (transportforskriften)
- Forskrift av 5.1.2007 nr 11 om vern av dyr under transport og tilknyttede aktiviteter (Forordning (EF) nr. 1/2005) (transportforordningen)
- Forskrift av 22.12.2008 nr. 1621 om offentlig kontroll med etterlevelse av regelverk om fôrvarer, næringsmidler og helse og velferd hos dyr (kontrollforskriften)
- Forskrift av 22.12. 2008 nr. 1624 om særlige hygieneregler for næringsmidler av animalsk opprinnelse (animaliehygieneforskriften)

2.6 Gjennomføring

I løpet av hele prosjektperioden fra 22.februar – 31.desember 2011 ble det gjennomført tilsyn med dyrevelferden i 25 % av slaktekyllingbesetningene i landet (152). Uttak av besetninger ble gjort av distriktskontorene på grunnlag av en risikovurdering utfra tilgjengelig informasjon basert på kjennskap til besetningene og informasjon fra Mattilsynets tilsyn ved slakteriene. Besetninger som blir slaktet på 33-34 dagers alder ble prioritert, likeså besetninger med høye tråputeskår og som Mattilsynet har mottatt bekymringsmeldinger på siste året. Tilsynene ble fordelt over hele året, og gjennomført i dyras siste leveuke. Det ble også ført tilsyn med alle rugerier for slaktekylling (3) og tilsyn med dyrevelferd ved alle slakterier for slaktekylling (5) og alle transportører av slaktekylling (6). Disse tilsynene ble fordelt gjennom hele året, og ble gjennomført av et nasjonalt team i samarbeid med det lokale distriktskontoret. Beskrivelse av disse tilsynene finnes i prosjektets veileder, versjon 3, se vedlegg 1.

For å vurdere om det var mulig å trekke noen tydelige konklusjoner om dyras levemiljø og dyrevelferd ved å samordne observasjonene ute i besetningene med det kjøttkontrollene avdekker, ble det utarbeidet ei egen sjekkliste til dette, vedlegg 7. Inspektørene i felt varslet kjøttkontrollen om inspeksjoner i slaktekyllingbesetningen, og utfylt sjekkliste for den aktuelle besetningen ble sendt tilbake til inspektøren som varslet om tilsynet.

I forkant av prosjektet ble det gjennomført et to-dagers opplæringsseminar for aktuelle inspektører, inkludert praktisk tilsyn i felt, hvor prosjektets sjekkliste ble utprøvd. De fleste inspektørene som har gjennomført kontrollene i prosjektet, deltok på opplæringsseminaret.

Utgangspunktet for ethvert tilsyn er regelverket. Inspeksjonen skal være en kontroll av virksomhetenes regelverksetterlevelse og rutiner for å sikre slaktekyllingene dyrevelferdsmessig forsvarlig levestandard og oppstallingsforhold.

Det ble utarbeidet veiledningsmaterieell og kravpunktmal i Mattilsynets tilsynssystem, se vedlegg 1 - 6. En kravpunktmal er ei omfattende sjekklister med de konkrete forholdene som Mattilsynet skal kontrollere. Den inneholder vurderinger av sjekkpunktet og hjemmel for kravene. Det ble også laget ei enkel og kortere sjekklister til bruk i slaktekyllingbesetningene. Det ble utarbeidet et informasjonsskriv om prosjektet som kunne deles ut til slaktekyllingprodusentene i tilknytning til inspeksjonen.

Varslede tilsyn

Mattilsynets inspeksjoner skal i utgangspunktet være uvarslet. Mange produsenter driver med produksjon av slaktekylling i tillegg til annen jobb. For å få gjennomført tilsynet i slaktekyllingbesetningene i henhold til planen, var vi avhengig av å ha med oss en representant for dyreholdet som hadde god kunnskap om drifta og rutinene. Tilsynene ble varslet så nær opptil inspeksjonstidspunktet som mulig, og i praksis medførte dette stort sett at inspeksjonen ble avtalt med produsenten en dag eller to før selve tilsynet.

2.7 Nasjonalt tilsynsteam

Et nasjonalt team reiste rundt og førte tilsyn ved alle landets rugeri og slakteri for slaktekylling (3 rugeri og 5 slakteri). Det nasjonale teamet var sammensatt av inspektører med bred erfaring når det gjelder tilsyn og kompetanse med fjørfeproduksjonen generelt og slaktekyllingproduksjon spesielt. Sammen med det nasjonale teamet, deltok lokale inspektører ved de aktuelle distriktskontorene.

Disse tilsynene inkluderte også tilsyn med aktuelle transportvirksomheter, 3 transportører som transporterer daggammel slaktekylling fra rugeri til produsent og 6 transportører som transporterer slaktekylling til slakteriene ble kontrollert.

Formålet med et nasjonalt tilsynsteam var å dele kompetanse og få et mest mulig enhetlig tilsyn og virkemiddelbruk i virksomheter som det er få av på landsbasis. Det er det lokale distriktskontoret med sine inspektører som har tilsyns- og vedtaksmyndighet innenfor sitt distrikt. Distriktskontoret hadde derfor all kontakt med virksomhetene på forhånd og ansvar for tilsynsrapport og eventuell videre oppfølging.

Teamet utarbeidet på forhånd tre kravpunktmaler for henholdsvis rugeri, slakteri og transport, se vedlegg 4 - 6.

2.8 Avvik og forvaltningsmessig virkemiddelbruk

Mattilsynets rolle er bl.a. å føre tilsyn med at dyreeiere følger dyrevelferdsregelverket, slik at dyra har det bra. Et avvik vil si at det oppdages forhold som ikke er i samsvar med regelverkets krav. Ved brudd på bestemmelser i regelverket bruker Mattilsynet ulike forvaltningsmessige virkemidler, for å tvinge igjennom regelverksetterlevelse. Virkemidlene som benyttes skal være forholdsmessige. Det vil si at de ikke skal være strengere enn det som er nødvendig for å oppnå regelverksetterlevelse, men at de skal være strenge nok til at virkemiddelbruken er effektiv og medfører regelverksetterlevelse.

Nedenfor følger en forklaring av uttrykk som brukes i rapporten:

Avvik

Begrepene regelverksbrudd, brudd og avvik benyttes i rapporten for å beskrive at det er observert forhold som ikke er i samsvar med regelverkets krav.

Påpeking av plikt

Dette er den mildeste reaksjonsformen. Virkemiddelet kan brukes i tilfeller der det er klare og

ikke skjønnspregede regelverkskrav. Mattilsynet bruker dette ved en bagatellmessig overtredelse av en klar regel og hvis det er første gang dyreholderen bryter denne regelen. Påpeking av plikt innebærer at Mattilsynet veileder dyreeier om hva som står i regelverket, orienterer om at det er observert regelverksbrudd og påpeker at den som driver med dyr har plikt til å følge reglene.

Vedtak og varsel om vedtak

Dersom det er observert brudd på regelverket, og Mattilsynet mener det er nødvendig å pålegge den det føres tilsyn med å foreta seg noe, vil dette gjøres i form av et skriftlig vedtak med pålegg. Før det fattes vedtak med pålegg vil det som hovedregel sendes et forhåndsvarsel om at Mattilsynet vurderer å fatte vedtak. Den det føres tilsyn med får en uttalefrist til å komme med merknader til forhåndsvarselet, før Mattilsynet eventuelt fatter vedtak med pålegg. Hvis den ansvarlige retter opp forholdene som er i strid med regelverket innen uttalefristen, og Mattilsynet orienteres om dette, avsluttes saken uten at det fattes vedtak i saken. Dersom forholdene ikke rettes innen uttalefristen, og det ikke kommer merknader til forhåndsvarselet som gir grunn til å endre Mattilsynets standpunkt, fattes det vedtak med pålegg med frist for gjennomføring av vedtaket. Det kan klages på vedtaket som blir fattet, og klagefristen er tre uker. Klagen vil da bli behandlet av overordnet organ i Mattilsynet.

Vedtak uten forhåndsvarsel

Hvis det er viktig for dyrenes velferd og det tidsmessig ikke er praktisk mulig å forhåndsvarsle vedtak med pålegg/forbud, uten at dyr blir utsatt for unødige lidelser, kan Mattilsynet fatte vedtak med pålegg uten at dette er forhåndsvarslet. Fristen for gjennomføring av vedtaket vil i slike tilfeller være umiddelbart. Alternativt kan vedtak forhåndsvarsles muntlig på stedet med frist for uttale senere samme dag eller dagen etter, dersom dette er mulig ut fra dyrevelferdsmessige hensyn. Dette er også et vedtak som kan påklages.

Bruk av virkemidler ved ulike avvik, beskrives i veilederen til prosjektet. Uttak av besetninger er gjort risikobasert etter kriterier i veilederen, se punkt 2.5, så i utgangspunktet vil det derfor være sannsynlig å finne avvik i mange av de inspiserte besetningene.

2.9 Kort fakta om slaktekyllingproduksjon

Slaktekylling holdes for kjøttproduksjon i motsetning til høns som produserer egg (konsumeggproduksjon). De tilhører begge arten tamhøns (*Gallus gallus*) og det drives et utstrakt avlsarbeid for å få de ønskede egenskapene hos dyra. Avlsarbeidet medfører ulike avlslinjer hos dyr som holdes for kjøttproduksjon og dyr som holdes for eggproduksjon. Det drives ikke kommersielt avlsarbeid på fjørfe i Norge i dag, og slaktekyllinghybriden som holdes er hovedsakelig Ross 308 som "eies" av avlsselskapet Aviagen. Sammenhengen mellom virksomhetene som er kontrollert i forbindelse med prosjektet, er at befruktede rugeegg som produseres av foreldre dyr i egne besetninger, sendes til et rugeri. Her klekkes dyra etter om lag 21 dager og transporteres daggamle ut til slaktekyllingprodusentene. Dyra vokser fra en vekt som daggamle på om lag 40 gram til 1500-1800 gram levendevekt (om lag 1 – 1,2 kg slaktevekt) hos slaktekyllingprodusenten i løpet av ca. 30 dager (vanlig oppfôringstid er i dag 29 - 32 dager). Når dyra er slaktemodne, plukkes de i transportkteinere og lastes på transportbil som kjører dem til slakteriet hvor de slaktes samme dag. I 2011 ble det slaktet i underkant av 60 millioner slaktekylling i Norge.

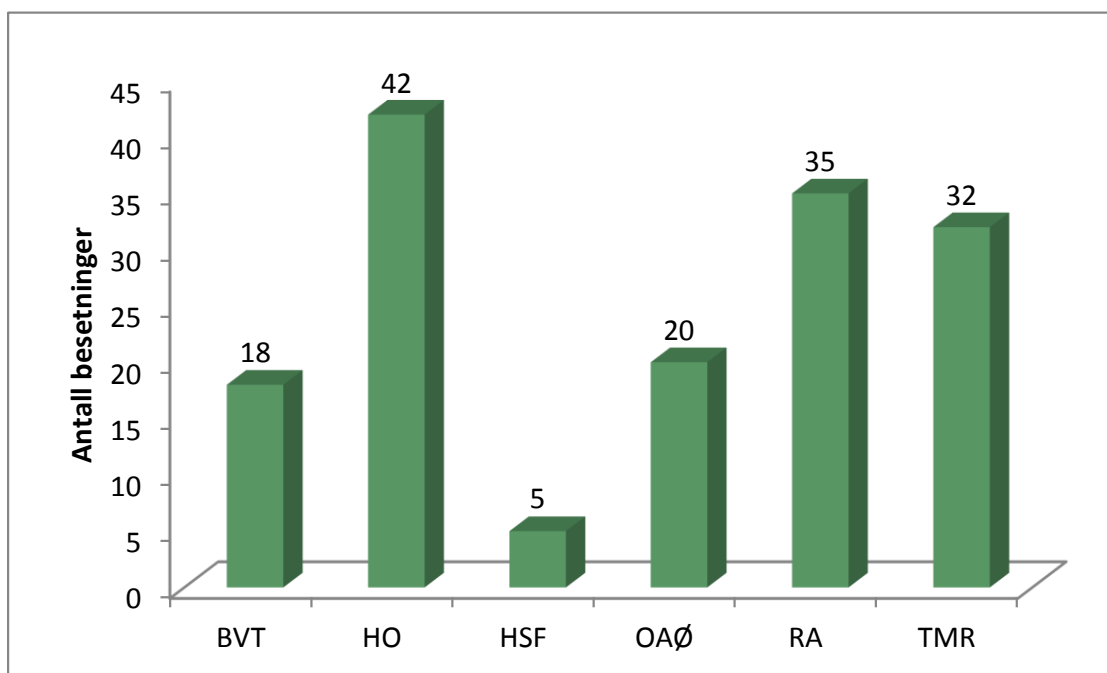
Kapittel 3: Resultater - slaktekyllingbesetninger

3.1 Nøkkeltall for inspeksjoner og vedtak

3.1.1 Gjennomførte inspeksjoner og vedtak

I løpet av prosjektperioden har det blitt gjennomført inspeksjoner hos 152 slaktekyllingprodusenter. Tilsyn er gjennomført i alle regionene hvor det drives slaktekyllingproduksjon, dvs. alle regioner utenom Troms og Finnmark og Nordland. Noen produsenter har flere flokker med slaktekylling samtidig (oppstallet i flere avdelinger/hus). I de fleste tilfellene ble da alle slaktekyllingflokkene i dyreholdet inspisert. Tilsyn av flere flokker i flere avdelinger/hus hos samme produsent, telles kun som ett tilsyn i denne rapporten. I tilfeller av avvik, angikk det i de fleste tilfeller alle inspiserte flokker og avvik er telt samlet.

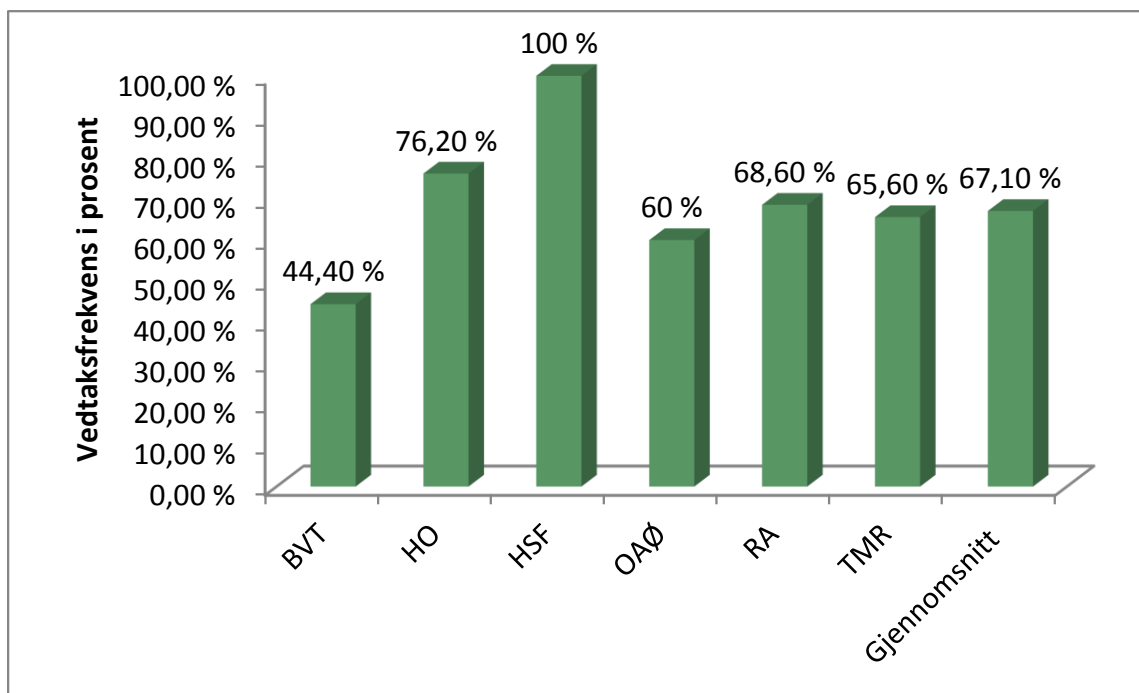
Den regionvise fordelingen av inspeksjoner er vist i figur 1. Forkortelsene som brukes i figurene er BVT (Buskerud, Vestfold og Telemark), HO (Hedmark og Oppland), HSF (Hordaland, Sogn og Fjordane), OAØ (Oslo, Akershus og Østfold), RA (Rogaland og Agder) og TMR (Trøndelag, Møre og Romsdal).

Figur 1. Antall inspiserte besetninger i hver enkelt region.

3.1.2 Virkemiddelbruk

Figur 2 fremstiller vedtaksfrekvensen i de ulike regionene. Vedtaksfrekvensen gir et uttrykk for hvor stor andel av de inspiserte besetningene som har hatt ett eller flere avvik som medfører varsel om vedtak og vedtak uten forhåndsvarsel. Antall vedtak som er gitt til én besetning varierer fra 1-4. I region HSF har alle inspiserte besetninger fått avvik som medfører varsel om vedtak/vedtak. Antall inspiserte besetninger er imidlertid få (5 besetninger).

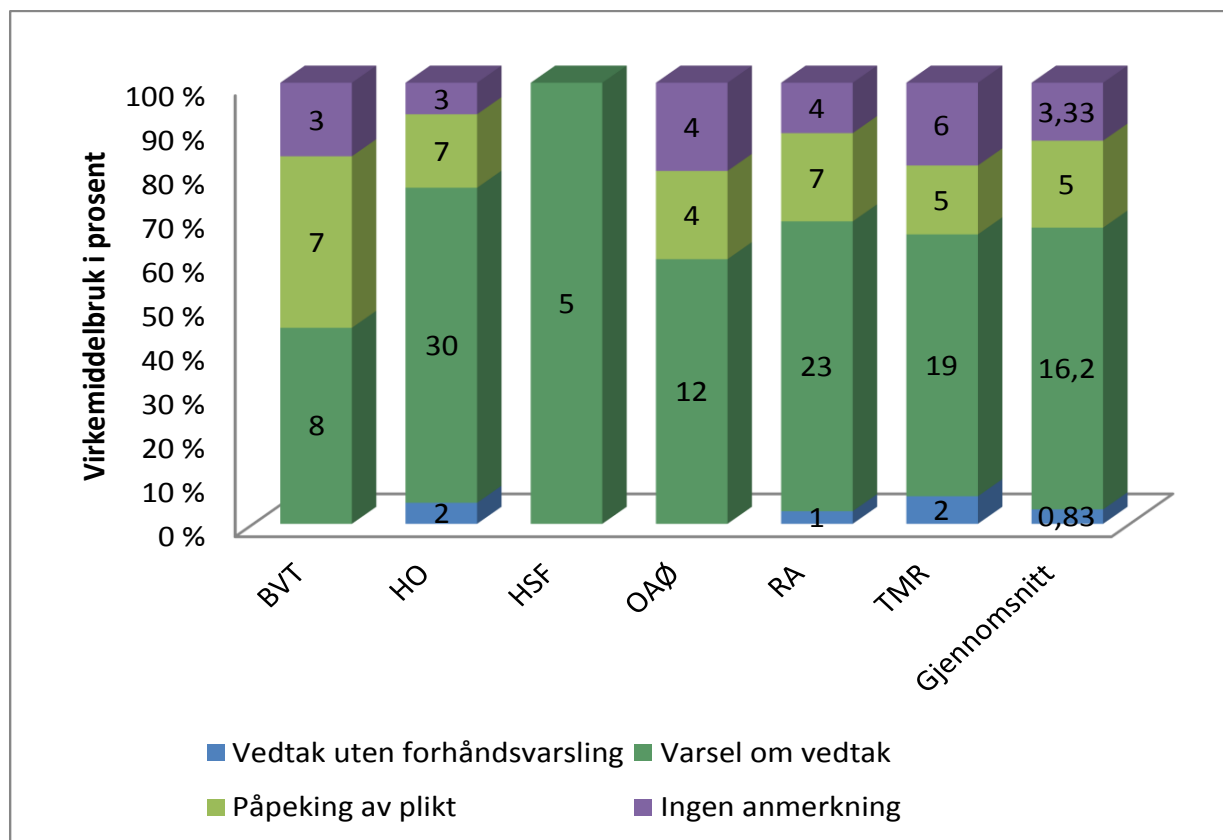

Figur 2. Andel virksomheter som har fått varsel om vedtak og vedtak uten forhåndsvarsel (vedtaksfrekvens). Gjennomsnitt betyr gjennomsnitt for alle regionene.

Figur 3 viser andel besetninger som ikke har fått anmerkninger og besetninger med avvik hvor det er brukt virkemidlene påpeking av plikt, varsel om vedtak og vedtak uten forhåndsvarsling. Antall avvik som er avdekket i én besetning, varierer fra 1-6. Når vi ser på total bruk av virkemidler ved alvorlige avvik (vedtak uten forhåndsvarsling og varsel om vedtak) og mindre alvorlige avvik (påpeking av plikt), ser vi at i de fleste regionene totalt sett har brukt virkemidler hos 80 - 90 % av besetningene.

Vedtak uten forhåndsvarsel for å sikre umiddelbar gjennomføring av tiltak som er alvorlige med tanke på dyrevelferden, er i løpet av prosjektperioden brukt 5 ganger. 3 produsenter fikk pålegg om umiddelbart å ta ut sjuke og skadde slaktekyllinger og avlive de dyra som trengte det, 1 produsent fikk pålegg om førtidsslakting på grunn av for høy dyretetthet og dårlige klimaforhold i huset og 1 produsent fikk pålegg på grunn av manglende bedøving av dyra før avliving.

Som en oppfølging av en inspeksjon i forbindelse med prosjektet, er også en produsent politianmeldt og ilagt aktivitetsnekt (forbud mot å produsere slaktekyllinger) for 2 år, da produsenten gjentatte ganger har overtrådt bestemmelser i dyrevelferdsloven (dårlig klima og miljø, etseskader på beina og misvekst hos et betydelig antall dyr. Med misvekst hos kylling menes dyr som ikke har vokst normalt, de er betydelig mindre enn gjennomsnittet i flokken, tynne og dårlig muskelsatt, og er dårlig rustet til å tåle en transport).

Figur 3. Prosentvis fordeling av besetninger med ingen anmerkning, påpeking av plikt, varsel om vedtak og vedtak uten forhåndsvarsling. Gjennomsnitt betyr gjennomsnitt for alle regionene.

3.2 Etterlevelse av dyrevelferdskrav

I avsnittene under beskrives kort de punktene som ble kontrollert i slaktekyllingbesetningene. Det er også en beskrivelse av funn og virkemiddelbruk på hvert punkt. Når det gjelder utdyping av kravpunktene og hjemmel i regelverket, henvises det til prosjektets veileder, vedlegg 1 og kravpunktmalen for slaktekyllingbesetninger, vedlegg 2.

3.2.1 Dyretetthet

Dyretettheten skal ikke overstige 34 kg levende vekt pr m².

Det ble avdekket avvik hos 26 (17,1 %) av de inspiserte besetningene på dette punktet. Det ble fattet vedtak uten forhåndsvarsel i 1 besetning, det ble varslet vedtak i 17 besetninger og påpekt plikt til å følge regelverket i 8 besetninger.

Avvikene gikk på for høy dyretetthet og dyretetthet opptil 44,1 kg levende vekt pr m².

3.2.2 Klima

Dyr skal ha frisk luft, og ammoniakk-konsentrasjonen i lufta bare unntaksvis overstige 25 ppm ammoniakk og 3000 ppm karbondioksid. Med unntaksvis menes spesielle situasjoner for eksempel ved utkjøring av gjødsel eller på unormalt kalde dager (jfr. KSL-standarden og arbeidsmiljøloven).

Det ble avdekket avvik hos 21 (13,8 %) av de inspiserte besetningene på dette punktet. Det ble varslet vedtak i 5 besetninger og påpekt plikt til å følge regelverket i 16 besetninger. Avvikene gikk på for høye konsentrasjoner av ammoniakk og karbondioksid. Det er i enkelte slaktekyllinghus målt opptil 80 ppm ammoniakk og 5000 ppm karbondioksid i dyrerommet.

3.2.3 Strø

Dyra skal ha tilgang på strø som stimulerer til å hakke, sparke og sandbade. Strøet skal være tørt og av en slik kvalitet at dyra ikke får etseskader på beina. Tråputeskår fra kjøttkontrollen/slakteriet kan gjenspeile strøkvaliteten i tidligere innsett, og har vært en av faktorene for å velge ut besetningene som ble inspisert (tråputeskår er et mål for sviskade i huden under føttene på slaktekyllingene, og er en smertefull lidelse for dyra).

Det ble avdekket avvik hos 53 (34,9 %) av de inspiserte besetningene på dette punktet. Det ble varslet vedtak i 33 besetninger og påpekt plikt til å følge regelverket i 20 besetninger. Avvikene gikk på mangelfull strøkvalitet (klinete, hardt og bløtt underlag) og at dyra i besetningen fikk etseskader på beina (høye tråputeskår) på grunn av dette.

3.2.4 Lys

Lysset skal tilpasses dyras naturlige døgnrytme, og lysprogrammet skal etter de første dagene med tilvenning, følge en 24 timers syklus og inkludere en uavbrutt mørkeperiode på 6 timer eller to uavbrutte mørkeperioder som hver er på minst 4 timer.

Det ble avdekket avvik hos 34 (22,4 %) av de inspiserte besetningene på dette punktet. Det ble varslet vedtak i 28 besetninger og påpekt plikt til å følge regelverket i 6 besetninger. Avvikene gikk på at dyra hadde for korte mørkeperioder i hele eller deler av innsettet.

3.2.5 Fôring og vanning

Det skal være tilstrekkelig ete- og drikkeplasser i huset. Dersom det ikke er fri tilgang på fôr, skal det være stor nok troplass til at alle dyra kan ete samtidig. Fjørfe skal ha fri tilgang på vann av god kvalitet.

Det ble avdekket avvik hos 12 (7,9 %) av de inspiserte besetningene på dette punktet. Det ble varslet vedtak i 10 besetninger og påpekt plikt til å følge regelverket i 2 besetninger. Avvikene gikk på restriktiv fôring uten at alle dyra kunne spise samtidig og at dyra ikke hadde fri tilgang på vann.

3.2.6 Behandling av sjuke og skadde dyr

Virksomheten skal ha rutiner for å ta sjuke og skadde dyr ut av flokken og behandle eller avlive dem. Uhelbredelige sjuke eller skadde dyr skal avlives straks, for å slippe å lide.

Det ble avdekket avvik hos 12 (7,9 %) av de inspiserte besetningene på dette punktet. Det ble fattet vedtak uten forhåndsvarsel i 3 besetninger, det ble varslet vedtak i 1 besetning og påpekt plikt til å følge regelverket i 8 besetninger.

Avvikene gikk på manglende rutiner for å observere og ta ut sjuke og skadde dyr og avlive dyr som trenger det.

3.2.7 Avliving av sjuke og skadde dyr

Avliving av fjørfe skal skje på en slik måte at dyra ikke påføres unødig lidelse. Herunder unødig frykt og andre former for stress. Avliving av fjørfe skal skje så raskt som mulig av kyndig person. Dersom det er mulig skal dyra bedøves momentant ved slag i hodet. Den som avliver dyret skal forsikre seg om at dyret er dødt.

Det ble avdekket avvik hos 12 (7,9 %) av de inspiserte besetningene på dette punktet. Det ble fattet vedtak uten forhåndsvarsel i 1 besetning, det ble varslet vedtak i 1 besetning og påpekt plikt til å følge regelverket i 9 besetninger.

Avvikene gikk på mangelfulle avlivingsrutiner, herunder manglende bedøving av dyra før avliving.

3.2.8 Brannsikring

Fjørfehuset skal ha brannvarslingsanlegg som fungerer og som har varsling slik at dyreholder oppfatter brannalarmen og kan iverksette tiltak. Det skal også være slokkeutstyr i

fjørfehuset (brannslukningsapparat, brannslange etc). Dyreeier skal sørge for at det utføres kontroll av elektrisk anlegg minimum hvert 3.år, og kunne dokumentere dette. Det ble avdekket avvik hos 30 (19,7 %) av de inspiserte besetningene på dette punktet. Det ble varslet vedtak i 23 besetninger og påpekt plikt til å følge regelverket i 7 besetninger. Avvikene gikk på manglende el-tilsyn hvert 3.år, manglende brannslukningsutstyr og mangler vedrørende brannvarslingsanlegget, heriblant manglende utringer.

3.2.9 Alarmsystem

Det skal være alarmsystem som varsler ved strømbrudd og ved for høy eller for lav temperatur. Alarmen skal være slik at den oppfattes av personer som vet hvilke tiltak som skal iverksettes. Alarmen skal kontrolleres minst en gang per uke, og sjekk av alarm bør noteres på daglister eller eget skjema.

Det ble avdekket avvik hos 25 (16,4 %) av de inspiserte besetningene på dette punktet. Det ble varslet vedtak i 12 besetninger og påpekt plikt til å følge regelverket i 13 besetninger. Avvikene gikk på mangel på alarm, alarm som ikke tester både for høy/lav temperatur og strømbrudd, manglende utringer og manglende rutiner for testing av alarm.

3.2.10 Nødsystem for ventilasjon

Det skal være mulighet for nødventilasjon i fjørfehus.

Det ble avdekket avvik hos 2 (1,3 %) av de inspiserte besetningene på dette punktet. Det ble varslet vedtak i 1 besetning og påpekt plikt til å følge regelverket i 1 besetning.

Avvikene gikk på at det kun var manuell nødventilasjon der det med hensyn til driftsmåten ble vurdert å være behov for automatisk nødventilasjon.

3.2.11 Ettersyn av tekniske innretninger og nødstrømsaggregat

Alle tekniske innretninger som har betydning for dyras velferd skal kontrolleres daglig. Feil og mangler skal rettes straks. Drifta i et slaktekyllinghus er avhengig av strøm for å ivareta dyras behov på en forsvarlig måte (ventilasjon, vann, fôr, alarm osv.), derfor skal det være tilgang på nødstrømsaggregat.

Det ble avdekket avvik hos 9 (5,9 %) av de inspiserte besetningene på dette punktet. Det ble varslet vedtak i 5 besetninger og påpekt plikt til å følge regelverket i 4 besetninger.

Avvikene gikk på manglende tilgang på nødstrømsaggregat, manglende testing av for å sikre at nødstrømsaggregatet fungerer og mangler vedrørende retting av feil/mangler på tekniske installasjoner straks, for eksempel ventilasjonssystemet.

3.2.12 Renhold og hygiene

Det er krav om god hygiene og tilfredsstillende renhold i dyrerommet. Vask og desinfeksjon av dyrerommet skal foretas mellom hvert innsett. Døde dyr skal fjernes daglig fra dyrerommet. Der forholdene er lagt til rette for det skal det finnes smittesluse med skille mellom rein og urein sone.

Det ble avdekket avvik hos 25 (16,4 %) av de inspiserte besetningene på dette punktet. Det ble varslet vedtak i 12 besetninger og påpekt plikt til å følge regelverket i 13 besetninger.

Avvikene gikk på manglende smittesluse eller manglende bruk av denne, manglende orden og renhold og manglende desinfeksjon mellom innsettene.

3.2.13 Tilsyn med dyr

Alle dyr skal ses etter minst 2 ganger daglig. Det vil si at personell må være inne i dyrerommet og se at dyra har det bra og se etter sjuke og skadde dyr 2 ganger daglig.

Det ble avdekket avvik hos 10 (6,6 %) av de inspiserte besetningene på dette punktet. Det ble varslet vedtak i 5 besetninger og påpekt plikt til å følge regelverket i 5 besetninger.

Avvikene gikk på at dyreholder/røkter ikke var inni dyrerommet og hadde fysisk tilsyn med dyra 2 ganger daglig. I endel tilfeller ble ett av de daglige tilsynene utført som et tilsyn med at tekniske innretninger er i orden og inspeksjon av dyra fra døra inn til dyrerommet.

3.2.14 Dokumentasjon over sjukdom, behandling/avliving og døde dyr

Det skal føres journal over sjukdom, skader og dødsfall med sannsynlig årsak. All veterinærmedisinsk behandling skal dokumenteres. Virksomheten skal dokumentere antall døde dyr ved hvert tilsyn (dvs minst 2 ganger daglig), og disse opplysningene skal oppbevares i 3 år.

Det ble avdekket avvik hos 4 (2,6 %) av de inspiserte besetningene på dette punktet. Det ble påpekt plikt til å følge regelverket i 4 besetninger.

Avvikene gikk på mangler vedrørende dokumentasjon av sannsynlig dødsårsak på dyr som dør.

3.2.15 Bruk av legemidler/tilførsel av substanser

All bruk av legemidler, skal dokumenteres. Dokumentasjon på veterinærmedisinsk behandling skal oppbevares i minimum 3 år. Nå er det er kun krav om én dags nedfôring med fôr uten naracin før dyra slaktes. Virksomheten må dokumentere bruk av slutfôr (dokumentasjon på fôrleveranse etc)

Det ble ikke avdekket avvik hos noen av de inspiserte besetningene på dette punktet.

3.2.16 Kadaverhåndtering

Fjorfekadaver skal mellomlagres kjølt eller fryst og leveres til godkjent anlegg. Kadaver skal følges av et handelsdokument, og avsender skal ha en kopi av denne for dokumentasjon på levering. Eventuelt egne forbrenningsovnner skal være godkjent av Mattilsynet.

Det ble avdekket avvik hos 24 (15,8 %) av de inspiserte besetningene på dette punktet. Det ble varslet vedtak i 5 besetninger og påpekt plikt til å følge regelverket i 19 besetninger.

Avvikene gikk på mangler vedrørende levering av kadaver til godkjent anlegg ved at kadaver ble brent i egen forbrenningsovn som ikke var godkjent av Mattilsynet eller at kadaver ble deponert i gjødselhaug. Mangler omfattet også manglende dokumentasjon på levering til godkjent anlegg (handelsdokument).

3.2.17 Dyreholders ansvar for dyrevelferd i forbindelse med plukking og transport

Dyreeier har ansvar for dyrevelferden så lenge dyra er i fjorfehuset og helt til dyra er lastet om bord på transportbilen. Dyreeier må derfor forsikre seg om at de som plukker slaktekyllingen i transportkteinere har nødvendig kompetanse. Hvis dyreeier har leid inn transportør og plukkelag som har påtatt seg jobben med plukking av dyrene i huset, ses det på som at han også har solgt ansvaret for dyrevelferden. Når andre enn dyreeier har ansvaret for dyrevelferden under plukking og opplasting bør dette være inkludert i en skriftlig avtale.

Det ble avdekket avvik hos 5 (3,3 %) av de inspiserte besetningene på dette punktet. Det ble påpekt plikt til å følge regelverket i 5 besetninger.

Avvikene gikk på at dyreholder ikke er til stede i fjorfehuset under plukking, at ansvar for dyrevelferden ikke er overført fra dyreeier til et plukkelag gjennom en skriftlig avtale og at virksomheter som organiserer plukking selv, fyller for mange dyr i kassene/kontainerne. Resultatene viser at de fleste inspektørene har vurdert at når slakteriet administrerer plukkelag som kommer med transportbilen til gården, blir det sett på som at ansvaret for dyrevelferden under plukking er solgt til disse, selv om ikke dette fremgår av en skriftlig avtale mellom dyreeier og plukkelaget.

3.2.18 Dyreeiers vurdering av dyras transportdyktighet (jf dyreeiers informasjonsplikt)

Dyreeier skal signere transportseddelen som følger dyra under transporten til slakteriet. Eier skal vurdere om dyra er transportdyktige og ved å signere transportseddelen bekrefter han at dyra er egnet for transport. Han har plikt til å rådspørre veterinær hvis han er i tvil. Det ble avdekket avvik hos 13 (8,6 %) av de inspiserte besetningene på dette punktet. Det ble varslet vedtak i 1 besetning og påpekt plikt til å følge regelverket i 12 besetninger. Avvikene gikk på manglende utfylling av transportseddel og at dyreholder ikke kjente til sin plikt til å vurdere dyras transportdyktighet før transport til slakteri.

Kapittel 4: Resultater – rugerier

4.1. Nøkkeltall for inspeksjoner og vedtak

4.1.1 Gjennomførte inspeksjoner og vedtak

Tilsynene ved de tre rugeriene som produserer daggammel slaktekylling i Norge, ble gjennomført som varslede revisjoner. Ved revisjonen undersøkes det om virksomhetenes praksis samsvarer med fastsatte rutiner i eget internkontrollsystem og om dette sikrer at regelverket blir oppfylt. Det finnes per i dag ikke et spesifikt krav til å ha et internkontrollsystem når det gjelder dyrevelferd, men det er krav til dokumentasjon og det er absolutte krav til dyrevelferden, der et internkontrollsystem vil være et godt hjelpemiddel for å sikre etterlevelse av disse kravene.

Fra rugeriene blir daggammel slaktekylling transportert til slaktekyllingprodusentene. Transport er en stor risikofaktor i slaktekyllingens liv og særskilt ved lange transporter. Tilsyn med transport av dyra, var derfor inkludert i revisjonene. Et av rugeriene var selv ansvarlig for transporten, mens to av rugeriene har en annen virksomhet som er ansvarlig for transport av de daggamle kyllingene.

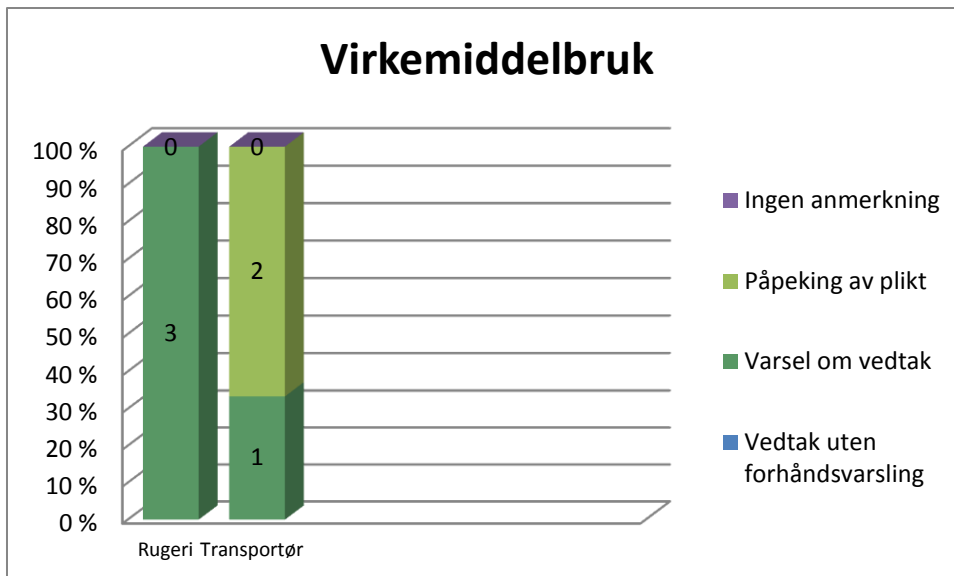
Rugerivirksomhetene ble vurdert etter forskrift om hold av høns og kalkun, forskrift om velferd for produksjonsdyr og forskrift om sertifisering av fjørfevirksomheter.

Transportørvirksomhetene ble vurdert etter forskrift om transport av levende dyr og forskrift om vern av dyr under transport. Det ble utarbeidet en egen kravpunktmal for rugeriene som ble brukt under revisjonene, vedlegg 4. Transportvirksomhetene ble vurdert etter kravpunktmal for transport, se vedlegg 6.

De tre rugeriene som produserer daggammel slaktekylling er Hugaas Rugeri AS, Hå Rugeri AS og Nortura Samvirkekylling avdeling Våler. De tre transportørene som transporterer daggammel slaktekylling er Hå Rugeri AS, Kjernlie AS og Trygg Trans AS.

4.1.2 Virkemiddelbruk

Ved avvik fra krav i regelverket ble det varslet vedtak eller påpekt plikt til å følge regelverket. Figur 4 viser at alle de tre rugeriene og en transportør fikk varsel om vedtak om å utbedre forhold og to transportører fikk påpeking av plikt i forhold til å etterleve regelverket.

Figur 4. Prosentvis fordeling av virksomheter som fikk påpeking av plikt og varsel om vedtak. Antall virksomheter fremgår av tall på søylene.

4.2 Etterlevelse av dyrevelferdskrav - rugeri

I avsnittene under beskrives kort de punktene som ble kontrollert på rugeriene. Det er også en beskrivelse av funn og virkemiddelbruk på hvert punkt. Når det gjelder utdyping av kravpunktene og hjemmel i regelverket, henvises det til prosjektets veileder, vedlegg 1 og kravpunktmalen for rugeri, vedlegg 4.

4.2.1 Kompetanse

Dyr skal stelles av et tilstrekkelig antall personer som har tilstrekkelige evner, kunnskaper og faglig kompetanse til å ivareta dyrenes velferd. Dyreholder og annen med ansvar for dyra, skal sikre at personell som håndterer dyra har nødvendig kompetanse til å håndtere dyra på en skånsom måte. For å sikre dyrevelferden er det viktig at alle som håndterer levende slaktekylling har nødvendig kunnskap om dette, og vet hva deres ansvar er ved de forskjellige arbeidsoperasjoner. Mattilsynet kan kreve dokumentasjon på at bestemmelsene etterleves.

Ingen av de tre rugeriene kunne fremvise tilfredsstillende dokumentasjon på at de har et system for å sikre at de ansatte har nødvendig kompetanse i form av f.eks. opplæringsplaner og arbeidsinstrukser med fokus på dyrevelferd. I en virksomhet som håndterer mange tusen individer på en dag og i et høyt tempo er det veldig viktig å ha et konstant fokus på enkeltindividenes velferd. Skriftlige rutinebeskrivelser og opplæringsplaner vil kunne bevisstgjøre dette og kvalitetssikre at alle ansatte og særskilt nyansatte og ferievikarer har samme opplæring og fokus.

Denne dokumentasjonen manglet i alle 3 virksomhetene, men ble rettet kort tid etter revisjonen hos 2 av dem. Det ble varslet vedtak om utbedring av dette hos den siste virksomheten.

4.2.2 Generelt om velferd/ Håndtering

Det er et grunnleggende prinsipp i dyrevelferdsloven at dyr skal behandles godt og beskyttes mot fare for unødige påkjenninger og belastninger. Utstyr og inventar skal utformes slik at hensynet til dyras velferd ivaretas. Håndtering skal skje skånsomt slik at dyra ikke blir påført skader eller unødig frykt.

I rugeriet undersøkte vi om slaktekyllingen ble skånsomt håndtert og velferden ivaretatt fra ruge- og klekkeavdeling til innsett i transportkassene.

I en av virksomhetene, ble det i et tidsrom på ca. et kvarter observert at 20-30 kyllinger falt ned på gulvet fra transportbåndet under sortering. Høyden fra båndet og ned til betonggulvet var på ca. 70-80 cm høyt. Det ble også observert 3 kyllinger, som ble fastklemt på det samme transportbåndet. Dette kan påføre kyllingene skader og de utsettes for fare for unødige lidelser. Virksomheten fikk to varsler om vedtak om å utforme transportbåndet slik at kyllingene sikres fra å falle på gulvet og sikres fra å bli påført klemskader.

4.2.3 Journalføring/dokumentasjon over sykdom, behandling/avliving og døde dyr

Det er krav til dokumentasjon av sykdom, veterinærbehandling og døde/avlivede slaktekyllinger. Sertifiseringsforskriften spesifiserer nærmere journalføring tilpasset for rugerier. Tilsynsteamet vurderte at dokumentasjon iht. til denne var tilstrekkelig også i henhold til dyrevelferden. Ingen av virksomhetene hadde avvik i forhold til dette

4.2.4. Tilsyn/ utsortering av kyllinger som er skadet /sjuke

Fjørfe skal ha tilsyn minst to ganger daglig og så ofte som nødvendig for å sikre dyrevelferden. Teamet fikk inntrykk av at hele ruge- og klekkingsprosessen blir nøye overvåket. Kyllingene klekkes i tidsrommet inntil 20 timer før de tas ut av klekkerommet. Etter klekking flyttes kyllingen over på sorteringsbånd, der eggeskall blir sortert vekk og kylling med avvik blir manuelt sortert ut til avlaving (se neste kravpunkt). Sjuke og skadde dyr skal tas forsvarlig hånd om og avlives om nødvendig. Vi undersøkte blant annet rugeriets rutiner for utsortering av kyllinger som er sjuke, skadet, har misdannelser og ikke er ferdig utviklet. Kyllingene legges opp i transportkasser og flyttes direkte på transportbilene. Fra de første kyllingene klekkes til de forlater rugeriet går det mindre enn et døgn. Inspeksjonene avdekket ingen avvik.

4.2.5 Avlaving av daggamle kyllinger og embryo i rugeri

Daggamle kyllinger og levende embryo, som ikke skal i produksjon, skal avlives uten nødvendig forsinkelse. Avlavingen skal foregå på en måte som ikke påfører kyllingen lidelser herunder unødvendig frykt eller stress.

En virksomhet manglet tilfredsstillende rutiner på å avlive utsorterte slaktekyllinger uten unødig forsinkelse. Slaktekyllingene ble samlet opp over en lengre tidsperiode på opptil flere timer. Dyra sorteres ut på grunn av sykdom/misdannelser og skader. Behandling er uaktuell, og disse kyllingene og levende embryo skal derfor avlives så fort som mulig, slik at de ikke utsettes for fare for unødige påkjenninger og belastninger. Virksomheten ga kort tid etter revisjonen, tilbakemelding om at rutinene var blitt utbedret og at denne ventetiden var vesentlig redusert. Det ble derfor ikke nødvendig å bruke virkemidler i form av å varsle vedtak om å utbedre forholdet.

4.2.6 Tekniske innretninger /strømaggregat

Alle tekniske innretninger som er nødvendige for dyras velferd skal kontrolleres daglig og det er krav om strømaggregat. Rugerier er høyteknologiske virksomheter med mye teknisk utstyr som skal gi et optimalt klima i forhold til ruging og klekking. Høy klekkingsprosent og lav 1.ukesdødelighet er et tegn på at rugeriet inkludert foreldredyrbesetningene som leverer rugeeggene har gjort en god jobb. Alle virksomhetene hadde god kontroll med det tekniske utstyret og alle hadde fungerende strømaggregat. Ingen avvik ble avdekket.

4.2.7 Brannsikring

I bygninger med fjørfe, skal det være installert egnet brannvarslingsanlegg og brannslukningsutstyr. Det skal utføres faglig kontroll av det elektriske anlegget minimum hvert 3. år og kontrollen skal kunne dokumenteres.

To virksomheter hadde mangler i forhold til brannvarslingsanlegg, dvs dette manglet i deler av bygningen der det oppholdt seg levende slaktekylling/ langt utviklet embryo. I et rugeri kan det oppbevares flere hundre tusen embryo og slaktekyllinger samtidig. Brann i et slikt anlegg vil utarte seg som en dyretragedie, og det er derfor viktig med brannvarslingsanlegg i alle rom der en brann kan oppstå og der det oppholder seg levende slaktekylling og embryo. Varsling av brann i en tidlig fase gir bedre muligheter for sløkking før brannen får utvikle seg og eventuell evakuering. Begge virksomhetene fikk varsel om vedtak om å installere brannvarslingsanlegg i alle slike rom der det oppholder seg levende slaktekylling og embryo.

4.2.8. Klima

Temperatur og luftkvalitet skal være tilpasset dyras behov. Dyra skal holdes i tørre og trekkfrie rom og støvkonsentrasjonen skal være på et forsvarlig nivå. Temperatur og luftkvalitet i ruge- og klekkemaskinene blir nøye overvåket av virksomhetene. Rengjøring og hygiene har høy prioritet i rugerivirksomhetene. Ingen av virksomhetene hadde avvik i forhold til dette kravpunktet.

4.2.9 Alarmsystem knyttet til klima

Det skal være alarmsystemer som varsler ved strømbrudd og ved for høy eller lav temperatur.

Klimaet for det rugende egget skal tilsvare de samme forhold som ei høne ville gitt eggene sine i ett rede. Utenom riktig temperatur, er også luftfuktighet og O₂ /CO₂ forhold samt regelmessig snuing av eggene essensielt. Alle rugeriene hadde alarmsystemer utover det regelverket krever.

4.2.10 Støy

Alt utstyret skal avgi minst mulig støy. Forskriften angir ingen konkret grense i målenheter (desibel). Mattilsynet har heller ikke utstyr til måling av støy.

Det mekaniske utstyret i forbindelse med sorteringsbåndet avgir en jevn lyd av en slik styrke at de som jobber der må bruke hørselsvern. Slaktekyllingene er kun en kort periode på dette båndet. Det nasjonale teamet har ut ifra dette ikke vurdert støyen til å være uakseptabel høy.

4.2.11 Skadedyrbekjempelse

Rugerier skal være bygget slik at skadedyr dvs gnagere og villfugl ikke skal kunne trenge inn i bygningen. Ved behov skal skadedyr bekjempes.

Rent og ryddig uteområde samt god drenering og unngå vegetasjon rundt bygningen er også viktig for å unngå at dyr tiltrekkes. Dyr utenfra som trenger inn i rugeriet kan både bringe med seg smittsomme sykdommer og påføre dyra skader samt ødelegge utstyr. Gnagere som kan ødelegge elektriske installasjoner kan også forårsake brann.

Ingen av rugeriene hadde avvik i forhold til skadedyrbekjempelse.

4.2.12 Utforming av fjørfeanlegg

Fjørfeanlegg skal være sikret slik at dyra ikke kan rømme.

Alle rugeriene hadde godt lukkede anlegg som hindret rømning.

4.2.13 Mikrobiologisk kontroll/ kontroll av renhold

Rugeriene skal ha et program for å kontrollere mikrobiologisk kvalitet, slik at helsetilstanden kan vurderes. Virksomhetene hadde programmer for sykdomskontroll, som salmonella og kontroll for effekt av rengjøring og desinfeksjon. Det ble ikke avdekket avvik i forhold til dette.

4.2.14 Rengjøring av traller, returkasser og transportkjøretøy

Det skal være mulig å foreta rengjøring og desinfeksjon av anlegg, transportmidler og utstyr på en enkel og effektiv måte. Det skal være adskilte lokaler for rengjøring og desinfeksjon av returtraller og returkasser og egen vaskehall for transportkjøretøy. Ingen av virksomhetene hadde avvik i forhold til dette.

4.2.15 Renhold og hygiene

Rugeriene skal ha godt renhold og god hygiene i anlegget. Alle rom og utstyr skal ha glatte og vannbestandige overflater som er lette å rengjøre. Virksomheten skal ha smittesluse og rommene skal inndeles i rene og urene soner. Trafikken skal gå fra ren til uren sone. Det skal være godt vedlikehold.

Det ble ikke registret avvik i forhold til dette i virksomhetene.

4.3 Etterlevelse av dyrevelferdskrav – transport ved rugeri

I avsnittene under beskrives kort de punktene som ble kontrollert hos transportvirksomhetene. Det er også en beskrivelse av funn og virkemiddelbruk på hvert punkt. Når det gjelder utdyping av kravpunktene og hjemmel i regelverket, henvises det til prosjektets veileder, vedlegg 1 og kravpunktmalen for transport, vedlegg 6.

4.3.1. Godkjenninger

Transportører skal være godkjente av Mattilsynet og ha godkjente kjøretøy. De som håndterer dyra skal ha nødvendig kompetanse. Sjåførere skal ha kompetansebevis utstedt av Mattilsynet før de kan transportere dyr. For å få kompetansebevis, må de ha gjennomført kurs og bestått eksamen. Godkjenningsbevis og regelverk skal følge med i bilen under transport. Godkjenning av dyretransportør og transportmidler for lange reiser (over 8 timer) kan gis for inntil 5 år av gangen. EU og EFTA-landene i form av EØS – avtalen har harmonisert godkjenningsordninger for transport av levende dyr, for å verne dyra under transport. I Norge kan både Mattilsynets distriktskontorer, Politiet, Statens Vegvesen og Tollvesenet kontrollere en dyretransportbil, og det er derfor viktig at de nødvendige godkjenningsdokumenter kan forevises under en reise.

Alle de inspiserte transportvirksomhetene hadde godkjenning for lange reiser, dvs dyretransporter som varer mer enn 8 timer. Transport er en stor risikofaktor i et kyllings liv og særskilt ved lange transporter, det er avgjørende at de generelle godkjennings- og kompetansekravene overholdes.

En virksomhet fikk påpeking av plikt fordi transportørgodkjenningen og godkjenningen for vei gående transportmiddel var utgått tidligere i 2011. En virksomhet fikk påpeking av plikt fordi godkjenningene og sjåførens kompetansebevis ikke var tilgjengelige i transportbilen ved transport av dyr.

4.3.2. Dyretransportersjåførens plikter

Dyretransportersjåføren har plikt til å sørge for at dyr fraktes i samsvar med generelle forskriftskrav og spesielle krav for vedkommende dyr. Det er krav om at transportforskriftene skal finnes i transportmidlet og ved steder der det jevnlig sendes eller mottas dyretransporter.

Når det gjelder transport av dyr, er det hovedsakelig to forskrifter som regulerer dette, en nasjonal forskrift og en EU-forordning. Ved eventuell dissens i disse er det den strengeste bestemmelsen som gjelder. Begge disse forskriftene må derfor finnes i transportmidlet. Hensikten er at forskriftene skal være et hjelpemiddel til å sikre regelverksetterlevelse og bidra til en dyrevelferdsmessig god transport.

To virksomheter hadde avvik i forhold til manglende regelverk i transportmidlene, ved at forordningen eller begge forskriftene manglet i transportbilene. Virksomhetene ble gjort

oppmerksom på at de ikke oppfyller regelverkets krav, og det ble påpekt plikt til å følge regelverket.

4.3.3. Beredskapsplan

For å få godkjenning som transportør for lange reiser, skal transportøren ha beredskapsplaner til bruk i nødsituasjoner. Det skal også være egnet avlivingsutstyr i transportmidlet. En skriftlig beredskapsplan vil kunne være til god hjelp for sjåførene og virksomheten ved en uforutsett hendelse/ulykke. Dette vil gjøre det lettere å vite hva en skal gjøre og hvem en skal kontakte i en presset situasjon. Enkeltindivider av daggammel slaktekylling kan avlives manuelt uten teknisk utstyr. Men ved et uhell under en reise, kan det bli nødvendig å måtte avlive mange tusen slaktekyllinger så raskt som mulig for å hindre unødige lidelser. Virksomheten må derfor ha en beredskap som sikrer rask tilgang til egnet utstyr for masseavliving.

To virksomheter hadde avvik i forhold til beredskapsplan. En av virksomhetene manglet skriftlig beredskapsplan og fikk varsel om vedtak om å utarbeide en skriftlig beredskapsplan. Den andre virksomheten hadde skriftlig beredskapsplan, men manglet beredskap på å kunne skaffe til veie avlivingsutstyr for masseavliving. Virksomheten fikk påpeking av plikt til å innarbeide dette i en skriftlig plan.

4.3.4. Informasjonspunkt

Avsender plikter å gi transportør/sjåfør alle opplysninger om dyrene som kan være av betydning for transporten. Avsender plikter å sørge for at mottaker har nødvendige opplysninger om transporten og forventet ankomsttid. Forsinkelser skal også meldes til mottaker, slik at denne kan planlegge nødvendige tiltak for å sikre dyrevelferden. Det ble undersøkt rutiner for slik informasjonsoverføring inkludert rutiner for å sikre at mottaker er tilstede ved levering av daggammel slaktekylling. Det er også viktig at rugeriet informerer både transportør og produsent om forhold under ruge- og klekkingsprosessen som kan ha betydning for dyras velferd videre slik at det om nødvendig kan settes i verk tiltak. Tilbakemelding fra produsent til transportør og rugeri er også viktig i forhold til å få registrert dødelighet både knyttet til transport og/ rugeri. Det ble ikke avdekket avvik i forhold til dette.

4.3.5. Spesielle krav ved transport av fjørfe

Transportmiddel som transporterer fjørfe skal ha installert måleutstyr for kontinuerlig registrering av temperatur. Under innlasting skal dyrene ikke utsettes for ugunstige temperaturlastninger. Det ble undersøkt om transportkjøretøyene hadde installert måleutstyr, antall og hvor i bilene disse var montert. Det ble også undersøkt om det var satt aksjonsgrenser for høy/lav temperatur og om rutiner for tiltak ved høy/lav temperatur. Alle virksomhetene hadde lukkede transportkjøretøy med kontinuerlig temperaturmåling på forskjellige steder i bilene og med muligheter for temperaturregulering. Det ble ikke funnet avvik.

4.3.6. Krav til transportmiddel, konteiner, transportkasse

Transportkjøretøyene inkludert transportkassenes beskaffenhet ble undersøkt og om det er tilstrekkelig med luftvolum og ventilasjon. Alle flater dyra kan komme i kontakt med skal være slik at de ikke kan komme til skade. Transportkassene skal sikres fra å få støt eller å ramle overende og de skal være solide, tåle stabling og hindre rømming. Tilsyn skal kunne foretas. Alle virksomhetene hadde tilfredsstillende forhold i henhold til dette kravpunktet.

4.3.7. Rengjøring og desinfeksjon

Transportmiddel, transportrom, transportkasser og løse gjenstander som nyttes ved transport av levende dyr skal være lett å rengjøre. Døde dyr, avfall og gjødsel skal fjernes snarest

mulig. Transportmidlet skal være grundig rengjort, vasket, desinfisert og tørket før dyr lastes inn. Virksomhetene gav inntrykk av å ha høy fokus på renhold og hygiene, og det ble ikke funnet avvik.

4.3.8. Plass og tetthet

Arealkrav ved transport av daggamle slaktekyllinger er 21-25 cm² per kylling. Virksomhetene overholdt dette kravet.

Kapittel 5: Resultater - slakterier

5.1. Nøkkeltall for inspeksjoner og vedtak

5.1.1 Gjennomførte inspeksjoner og vedtak

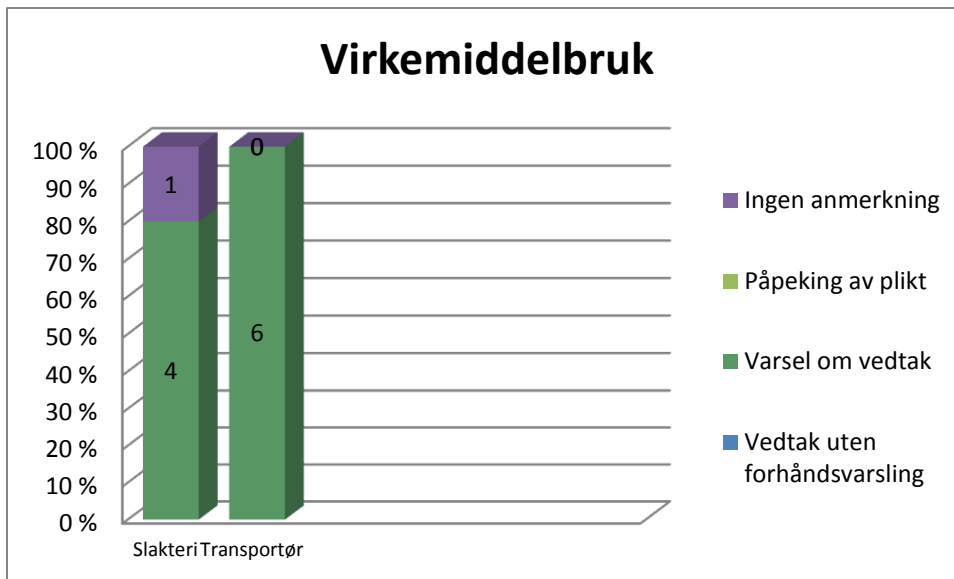
Det ble gjennomført tilsyn ved alle de 5 fjørfeslakteriene i Norge hvor det slaktes kylling. Disse slakteriene er Nortura Elverum, Nortura Hå, Nortura Rakkestad, Norsk Kylling AS og Ytterøykylling AS. Tilsynene ble gjennomført i tidsrommet mars – november 2011. Tilsynet ble gjennomført som varslede revisjoner av virksomhetene, for å undersøke om virksomhetenes praksis samsvarer med fastsatte rutiner i internkontrollen/egenkontrollen og om dette medfører at regelverket blir oppfylt. Tilsyn med transportvirksomheten ved de enkelte fjørfeslakteriene ble inkludert i revisjonene. Ved 2 slakterier er transportaktiviteten en del av slakteriets virksomhet, de 4 andre er selvstendige firmaer som jobber i tett samarbeid med slakteriet. Dette medførte at det ble gjennomført inspeksjoner av 6 transportvirksomheter. Disse var Erik Hauge, Gildset Transport AS, Gudmestad Transport AS, Jan Sigmund Krog, Nortura SA avd. Elverum og Ytterøykylling AS.

Virksomhetene ble vurdert etter forskrift om dyreværn i slakterier, forskrift om transport av levende dyr, forskrift om vern av dyr under transport, forskrift om hold av høns og kalkun samt forskrift om særlige hygieneregler for næringsmidler av animalsk opprinnelse (animaliehygieneforskriften). Det ble utarbeidet en kravpunktmal som ble brukt under revisjonene, se vedlegg 5.

Alle tilsynene ble utført av det nasjonale tilsynsteamet i samarbeid med lokale inspektører.

5.1.2 Virkemiddelbruk

Ved avvik fra krav i regelverket ble det varslet vedtak eller påpekt plikt til å følge regelverket. Figur 5 viser at 4 av 5 slakterier og alle transportørene fikk varsel om vedtak om å utbedre forhold.

Figur 5. Prosentvis fordeling av virksomheter med ingen anmerkning og varsel om vedtak. Antall virksomheter fremgår av tall på søylene.

5.2 Etterlevelse av dyrevelferdskrav – dyrevelferdskrav slakteri

I avsnittene under beskrives kort de punktene som ble kontrollert på slakteriene. Det er også en beskrivelse av funn og virkemiddelbruk på hvert punkt. Når det gjelder utdyping av kravpunktene og hjemmel i regelverket, henvises det til prosjektets veileder, vedlegg 1 og kravpunktmalen for slakteri, vedlegg 5.

5.2.1 Fiksering av fjørfe ved bedøving

Det er ikke lov å henge opp fjørfe med beinskader og lignende på slaktelinja. Dette gjelder for slakterier hvor slaktekylling henges opp i bøyer på slaktelinja i bevisst tilstand før de bedøves i strømførende vannbad. 3 av slakteriene benytter gass til bedøvelse av kyllingen. Når gass benyttes til bedøving, henges slaktekyllingen opp i bøyer på slaktelinja etter at de er bedøvet.

2 av virksomhetene benytter strømførende vannbad til bedøving av slaktekylling. Ved 1 av disse virksomhetene ble det opplyst under tilsynet at slaktekylling med beinbrudd rutinemessig ble hengt opp på slaktelinja. Det vil være svært smertefullt for en slaktekylling å bli hengt opp i bøyer med brukket bein. Dette avviket er et eksempel på at det ikke er lagt tilstrekkelig vekt på å ivareta slaktekyllingenes velferd under arbeidet i slakteriets livdyrmottak. Det ble derfor varslet vedtak om å etablere et opplæringsprogram med større fokus på dyrevelferd; se også punkt 5.2.16.

5.2.2 Godkjenning av slakteri

Det er krav om at alle slakteriers konstruksjon, utrustning og utstyr for avlesning, driving, oppstalling, bedøving og avlaving skal være godkjent av Mattilsynet ut fra dyrevernhensyn. Alle de 5 virksomhetene hadde godkjenning for de anleggene som ble kontrollert. Det ble likevel avdekket avvik knyttet til forhold som det er vesentlig at er på plass i godkjente virksomheter. Disse avvikene var knyttet til avlesning/tipping av containere (se punkt 5.2.4) og plassering av strømmåler for overvåking av bedøving (se punkt 5.2.14).

5.2.3 Ventilasjon

Oppstillingsarealene ved slakteriets mottak skal ha tilstrekkelig ventilasjon. Dersom slakteriet har mekanisk ventilasjon, skal det finnes alternative ventilasjonsløsninger i tilfelle

driftsforstyrrelser på det mekaniske systemet. Eksempler på alternative løsninger kan være nødstrømsaggregat hvis ventilasjonssystemet er avhengig av strøm, eller store åpninger som kjøreporter som kan åpnes. Det skal være alarmsystem knyttet til klima i bygninger og tekniske innretninger hvor fjørfe holdes.

Fjørfe er sårbarefor ugunstige ventilasjons – og klimaforhold. Fjørfe kan påføres lidelse som følge av overoppheting om sommeren, og på grunn av kulde om vinteren. Virksomheten må sikre dyra akseptable klima – og ventilasjonsforhold til alle årstider.

Ved 1 av virksomhetene ble det gitt varsel om vedtak om å sørge for tilstrekkelig ventilasjon under oppstalling av slaktekylling i sommerhalvåret. Luftskiftekapasiteten var for liten, slik at luftsirkulasjonen om sommeren ble for dårlig. Kylling måtte derfor oppstalles utendørs under åpen himmel eller stå på bilen. Ved 1 av virksomhetene ble det gitt varsel om vedtak om å installere alarm knyttet til ventilasjon og temperatur. Ved denne virksomheten kom det ofte inn slaktekylling sent på natten, før slakteriets personell på livdyrmottaket hadde kommet på jobb. Virksomheten hadde ingen nattevakt på livdyrmottaket eller automatisk nødstrømsaggregat for å få i gang ventilasjonen hvis denne stanset.

5.2.4 Avlesning fra dyretransportbil

Under avlesning skal det påses at dyra ikke skremmes, opphisses eller mishandles. Ved avlesning av fjørfe i kasser bør mekanisk avlesning foretas. Forsiktighet må utvises ved manuell avlesning av fjørfe i kasser/konteinere så kassene ikke slippes ned eller utsettes for rystelser på annen måte. Ved alle de 5 virksomhetene blir det benyttet gaffeltruck for å løfte kassene/konteinere med kylling av bilene og flytte dem til slakteriets oppstillingsområde. Slakterier skal ha egnet bygningsmessig utforming, utstyr og inventar for avlesning av dyr fra transportmidler. Ved 1 av virksomhetene foregikk all avlesning av konteinere utendørs uansett værforhold og årstid. Det lokale Mattilsynet har tidligere fattet vedtak om at all avlesning av fjørfe skal foregå på et overbygd avlessingsområde. Vedtaket er påklaget av virksomheten og klagen er ikke ferdig behandlet.

Dyr skal skånes for unødig stress, smerte og lidelse under avlesning, driving, oppstalling, fiksering, bedøving og avliving. Ved 1 virksomhet ble det i forbindelse med tilsynet under revisjonen observert flere avvik i forbindelse med tipping av konteinere med levende slaktekylling. Det ble observert at slaktekylling falt ned på gulvet under tippinga, en slaktekylling ble hengende fast etter en fot, og en takplate falt ned på slaktekyllinger som allerede var tippet ut av konteineren. Alle disse observasjonene var knyttet til tipping av en og samme konteinere.

Virksomheten fikk varsel om vedtak om å iverksette tiltak for å sikre at slaktekylling ikke kommer fysisk til skade i forbindelse med tipping av konteinere.

5.2.5 Oppstalling på slaktefjøs

Slaktefjøsset skal ha tilstrekkelig antall oppstillingsplasser tilpasset driftsform og slaktemengde. Dyra skal være lett tilgjengelig for inspeksjon.

Ved 4 av de 5 virksomhetene slaktes det med en hastighet på over 8000 slaktekylling per time, mens slaktehastigheten ved den siste virksomheten er på omlag 2000 slaktekylling per time. Oppstillingsarealene i de 5 virksomhetene var av varierende størrelse. Ved en virksomhet var det vanlig praksis å sette 4 konteinere i høyden, mens det ved de andre var vanlig å sette 2 til 3 konteinere i høyden. Slakteriet som hadde 4 konteinere i høyden, hadde stige tilgjengelig for tilsyn med slaktekylling i de øverste konteinerne. Ved et av slakteriene var det begrenset volum og ventilasjon på oppstillingsrom, og av den grunn av og til nødvendig å oppstalle slaktekylling utendørs om sommeren (se også punkt 5.2.3 ventilasjon).

Det ble ikke funnet avvik ved virksomhetene på dette punktet under inspeksjonen.

5.2.6 Håndtering av sjuke/skadde fjørfe

Dyr som er blitt sjuke eller skadet under transport skal slaktes straks etter ankomst til slakteri.

Alle virksomhetene oppga at skadde slaktekyllinger rutinemessig ble plukket ut av konteineren for deretter å bli ført til slakt umiddelbart, alternativt ble slaktekyllingene avlivet med slag mot hodet og nakketrekk dersom de var hardt skadet.

Ved 1 av virksomhetene ble det imidlertid opplyst under tilsynet at slaktekylling med beinbrudd rutinemessig ble hengt opp på slaktelinja, se punkt 5.2.1.

5.2.7 Fôring og vanning

Dyr som ikke føres til avlivingsstedet umiddelbart etter ankomst til slakteriet, skal ha tilgang på drikkevann. Dersom summen av transporttid og oppstallingstid på slakteriet overstiger 18 timer, skal dyra føres. Med tilgang på drikkevann menes en reell tilgang, noe som innebærer blant annet egnede drikkeanretninger for den aktuelle dyrearten.

Ingen av virksomhetene hadde egnede løsninger for å gi slaktekyllingene vann eller fôr. Det vil i praksis være svært utfordrende for virksomhetene å sørge for vann- og fôrtilgang til slaktekyllinger som sitter i transportkasser. Alle virksomhetene opplyste at de hadde fokus på god logistikk gjennom slaktedagen for å unngå lang oppstallingstid. God planlegging av plukking og innkjøring var viktig. Ved forsinkelser i slaktinga ble plukking av slaktekylling som skulle slaktes senere på dagen utsatt.

Virksomheten som ved tilsynstidspunktet hadde de lengste transportene av alle de 5 slakteriene, hadde som praksis å slakte kyllingen som hadde reist langt så raskt som mulig etter at den ankom slakteriet. Distriktskontoret opplyste imidlertid om at det på enkelte partier kunne gå over 18 timer fra transporten startet og til kyllingene ble slaktet.

5.2.8 Tilsyn med dyr under oppstalling

Det er krav om at dyras tilstand skal kontrolleres minimum ved arbeidshagens begynnelse og slutt hver dag. Det vil si at det skal føres et forsvarlig tilsyn med dyra, og at de skal kontrolleres oftere ved behov. Tilsynet har et bredt formål: den som er ansvarlig for dyra, skal se etter alt som kan ha betydning for dyras velferd, heriblant sjuke, skadde og avmagrede dyr.

Det er den enkelte virksomhet som har ansvaret for dyrevelferden i sin virksomhet, og det er virksomhetene selv som skal utføre tilsynet med dyra. Det er et stort antall kyllinger som ankommer slakteriet puljevis i løpet av en dag. Derfor er det viktig at det føres regelmessig tilsyn med kyllingene, flere ganger i løpet av dagen. Mattilsynet mener også at det er naturlig at dette tilsynet registreres av virksomheten. Eventuelle avvik vil da være godt dokumentert slik at dette kan følges opp av virksomheten. Det finnes ikke noe spesifikt dokumentasjonskrav i regelverket i dag, og Mattilsynet kan derfor ikke kreve at virksomhetene fører registreringer fra tilsynet på slakterimottaket.

Ved 2 av virksomhetene hadde de etablert et system for å registrere og avviksbehandle sitt eget tilsyn på slakterimottaket. Ved 3 av virksomhetene ble det utført tilsyn med slaktekyllingene uten at observasjoner og avvik ble notert. Ved disse virksomhetene ble Mattilsynet kontaktet dersom avvik ble oppdaget. Registrering av tilsynet er en god måte å sikre at dyra får et forsvarlig tilsyn mens de er oppstallet på slakteriet.

5.2.9 Drift av anlegget. Konstruksjoner, innredning og vedlikehold

Slakteriets utstyr, innredning og inventar skal være utformet og benyttes og vedlikeholdes slik at hensynet til dyrenes velferd ivaretas.

Dokumentasjon på vedlikehold av utstyr og installasjoner av betydning for dyrevelferden, eksempelvis ventilasjonssystem og slaktelinje/gassbedøver, ble vurdert til å være tilstrekkelig ved alle virksomhetene.

5.2.10 Lys

Slaktefjøs skal ha kunstig belysning som muliggjør inspeksjon av dyr hele døgnet. Dyr skal være lett tilgjengelig for inspeksjon.

Alle virksomhetene hadde kunstig belysning i slaktefjøset for å inspisere dyra.

Slaktekyllingene står som regel oppstallet i mørke på livdyrmottaket for å minske stress og frykt. Det blir også benyttet lommelykt når dyra inspiseres for å unngå å stresse dyra ved å sette på taklyset. For å kunne komme til og se all slaktekyllingen er det vesentlig at konteinerne ikke står for tett. Dersom det står mange konteinere i høyden, vil det også vanskeliggjøre tilsynet med dyra.

Ved Mattilsynets revisjon, hadde 3 av virksomhetene 2 konteinere i høyden, mens 1 virksomhet hadde 3 konteinere i høyden og en virksomhet hadde 4 konteinere i høyden. Regelverket setter ikke begrensinger for hvor mange som kan settes oppå hverandre utover kravet om at kyllingen skal være lett tilgjengelig for inspeksjon. Ved virksomheten med 4 konteinere i høyden var det trappestige tilgjengelig for å komme til de øverste kassene.

5.2.11 Avblødning

Det er krav om at avblødning av dyra skal påbegynnes snarest mulig etter bedøving, og senest innen 20 sek etter bedøving. For fjørfe skal avblødning sikres ved avskjæring av hodet (dekapitering). Når fjørfe avbløs med automatisk utstyr, skal det være personell tilstede som skal avlive dyrene umiddelbart dersom det automatiske utstyret svikter. Avlivingen skal skje ved avskjæring av hodet. Personell som skal sikre avliving av fjørfe skal ikke ha andre arbeidsoppgaver.

3 av slakteriene benytter ulike gassblandinger til bedøvingen, mens 2 av slakteriene benytter strøm i vannbad. Når gass benyttes til bedøving henges slaktekyllingene opp på slaktelinja etter at de er bedøvet, mens ved strøm i vannbad henges slaktekyllingen opp i våken tilstand.

Det ble ikke funnet avvik ved virksomhetene med hensyn til tid fra bedøving til avblødning. 4 av virksomhetene skjærer av hodet (dekapiterer) for å sikre avblødningen. Ved 1 virksomhet er kyllingene i henhold til dispensasjonen for bruk av gassblandingen å anse som døde etter at de har passert gasstunellen og trenger derfor ikke dekapiteres. 4 av virksomhetene bruker automatisk utstyr når kyllingene skal avbløs. Ved alle disse 4 virksomhetene hadde de personell som overvåket avblødningen, og som avlivet slaktekylling dersom det automatiske utstyret sviktet. Personell som var satt til denne oppgaven utførte ikke andre oppgaver samtidig.

Ved 1 virksomhet foregikk avblødningen manuelt, denne ble utført av en operatør med kniv som skar over begge halspulsårene. Ved den samme virksomheten utførte denne operatøren også overvåking av bedøving; se også punkt 5.2.14. I henhold til regelverket skal personell som skal sikre avliving av fjørfe ikke ha andre arbeidsoppgaver. Operatøren utførte ved inspeksjonen to ulike arbeidsoppgaver samtidig.

5.2.12 Bedøvingsmetode

Dyr skal bedøves med en metode som er tillatt for den enkelte dyreart i henhold til bestemmelsene i regelverket. Mattilsynet kan i særlige tilfeller gi dispensasjon fra bestemmelsene i forskriften.

I utgangspunktet er elektrisk strøm den eneste tillatte måten å bedøve fjørfe på. 2 av virksomhetene bedøver med strøm i vannbad. 3 av virksomhetene har tidligere søkt om og fått dispensasjon til å benytte gass til bedøving av fjørfe. Det benyttes noe ulik gassblanding ved de ulike virksomhetene.

Det ble ikke avdekket avvik på dette punktet under tilsynet. 2 av virksomhetene benytter bedøvelsesmetoden som er tillatt i henhold til forskriften, mens de 3 andre har gyldige dispensasjoner til å benytte gassbedøving.

5.2.13 Krav til bedøving av fjørfe med gass

Bedøving av fjørfe med gass må gjennomføres i tråd med vilkår som er gitt i vedtak om dispensasjon. Vilkårene kan variere mellom de ulike virksomhetene, og dispensasjonen med vilkår må derfor vurderes i hvert enkelt tilfelle.

3 av virksomhetene har tidligere søkt om og fått dispensasjon til å benytte gass til bedøving av fjørfe. Det ble ikke funnet avvik ved noen av virksomhetene på dette punktet. Alle virksomhetene hadde ved inspeksjonen gyldige dispensasjoner, og bedøving foregikk i tråd med vilkårene i dispensasjonssøknaden.

5.2.14 Krav til bedøving av fjørfe med elektrisk strøm

Det er et krav i henhold til regelverket at det skal gjennomføres målinger som viser hvilken strømstyrke det enkelte dyr eksponeres for i karet. Disse målingene skal gjennomføres minimum 2 ganger i året, samt ved bygging og endring av slaktelinjen. I tillegg skal det foretas kontinuerlig måling av den totale strømstyrken i karet, og måleanordningen (amperemeteret) skal være lett avlesbar. Det skal også være personell til stede som overvåker og sikrer at alle dyr blir korrekt bedøvet, og denne personen skal ikke ha andre oppgaver.

Ved 1 virksomhet ble det gitt varsel om vedtak om å etablere en rutine for måling av strømstyrke på enkeltdyrnivå i strømkar for bedøving 2 ganger årlig. Ved den samme virksomheten ble det også varslet vedtak om at måleanordningen som viser strømstyrken i strømkaret skal plasseres slik at den som kontrollerer bedøvinga enkelt kan følge kontinuerlig med på denne. Måleanordningen hang bak ryggen på og et godt stykke unna personen som overvåket bedøvinga, og det var ikke mulig å se på denne uten å forlate strømkaret. Personen som overvåket bedøvingen var også den samme som overvåket avblødningen, se punkt 5.2.11. Regelverket er klart på at dette er to viktige oppgaver som skal utføres av to ulike operatører som ikke skal ha andre oppgaver. Virksomheten har søkt om dispensasjon fra forskriftskravet om at personen som overvåker bedøvingen ikke kan ha andre arbeidsoppgaver. Søknaden er avslått av det lokale Mattilsynet, og denne avgjørelsen er senere påklaget av virksomheten. Klagesaksbehandlingen ble endelig avgjort høsten 2011, og klagen ble ikke tatt til følge.

5.2.15 Sikkerhetsrutiner for bedøving – og avlivingsutstyr

Det skal finnes lett tilgjengelig reserveutstyr på alle slaktelinjer på slakteriet når der gjennomføres slaktning. Virksomheten skal også ha rutiner for kontroll av utstyr (inkludert reserveutstyr) før det tas i bruk. Alle virksomhetene hadde tilfredsstillende rutiner for ettersyn av utstyret som daglig var i bruk, og kunne dokumentere at utstyret ble vedlikeholdt.

Tilgang på reserveutstyr for bedøving og avliving skal hindre at slaktekyllingen må lide unødig grunnet lang ventetid dersom bedøving eller avliving på ordinær måte ikke lar seg gjennomføre. Ingen av virksomhetene hadde opplevd så alvorlige driftsforstyrrelser med total svikt i bedøving – og avlivingsutstyret. God kompetanse på mekanikersiden hos virksomhetene sørget for at maskiner og utstyr som regel lot seg reparere innen rimelig tid. Som mulige tiltak ved alvorlig driftsstans på bedøving – og avlivingsutstyr oppga alle virksomhetene mulighet for leieslaktning ved annet slakteri. 3 av virksomhetene oppga også mulig bruk av gasskonteiner for å avlive slaktekyllingen hvis det ble behov for det.

1 av virksomhetene hvor gass ble benyttet til bedøving hadde mulighet for å koble opp bedøving med strøm i vannbad dersom gassbedøvingen sviktet. 1 av virksomhetene hvor strøm i vannbad ble benyttet hadde en ekstra strømbedøver dersom den ene skulle svikte.

5.2.16 Kompetanse

Slakteriet skal ha et opplæringsprogram som sikrer at alle som håndterer levende kylling, fra avlesning og helt fram til slaktekyllingen er avlivet, har gode nok kunnskaper og ferdigheter til å gjøre jobben på en måte som ivaretar dyrevelferden. Opplæringen skal dokumenteres, og dette inkluderer at slakteriet skal kunne dokumentere hvilke punkter opplæringa omhandler. De ansatte skal kvittere på at opplæring på de aktuelle punktene er gjennomført.

Ved 2 av virksomhetene ble det varslet vedtak knyttet til manglende opplæringsplaner. Ved 1 av virksomhetene manglet det skriftlige opplæringsplaner og skriftlige rutinebeskrivelser over hva de ansatte skulle opplæres i. Flere av de ansatte på livdyrmottaket hadde ikke mottatt opplæring i hvordan de skulle avlive sjuke eller skadet slaktekylling. Skriftlige opplæringsplaner og rutiner er viktige for å sikre lik forståelse og reaksjon ved hendelser. Det er også viktig for å sørge for at alle ansatte og spesielt nyansatte tilegner seg den nødvendige kunnskapen for å kunne håndtere dyra på en dyrevelferdsmessig god måte. Også ved den andre virksomheten ble det avdekket at opplæringsprogrammet var mangelfullt når det kom til dyrevelferd. Opplæringa fokuserte i stor grad på den tekniske utførelsen av arbeidsoperasjonen, og i mindre grad på å ivareta slaktekyllingenes velferd. Opplæringsprogrammet var heller ikke kontinuerlig nok, dvs at nyansatte kunne jobbe med levende dyr en periode før den nødvendige opplæringa ble gjennomgått/gitt.

5.2.17 Vurdering av matkjedeinformasjon

Driftsansvarlige for næringsmiddelforetak som driver slakterier skal innhente, vurdere og eventuelt reagere på mottatte opplysninger fra fjørfeholdet. Driftsansvarlig som beslutter å motta dyr på slakteriområdet etter å ha vurdert de relevante opplysningene om næringsmiddelkjeden, skal omgående gjøre opplysningene tilgjengelige for den offentlige veterinæren minst 24 timer før dyret eller partiet ankommer.

Innhenting av matkjedeinformasjon er først og fremst med tanke på mattrygghet, men det kan også framkomme opplysninger på matkjedeinformasjonen som vil kunne ha betydning for dyrevelferden. Eksempel på dette kan være opplysninger om dyras helsetilstand eller opprinnelsesenshetens tilstand (for eksempel opplysninger om strøkkvalitet). Dette er informasjon som kan være av vesentlig betydning under planlegging av inntransport av slaktekylling, og som derfor bør kommuniseres til transportør.

Ved 1 av virksomhetene ble det gitt varsel om vedtak om å etablere rutiner som sikrer at kravet om matkjedeinformasjon blir ivarettatt, og at relevante opplysninger blir kommunisert videre til transportøren til bruk i planlegging av inntransport. Ved dette slakteriet ble ikke matkjedeinformasjon innhentet, vurdert eller kommunisert videre av virksomheten. Matkjedeinformasjonen gikk i stedet direkte til Mattilsynet og offentlig veterinær.

5.3 Etterlevelse av dyrevelferdskrav – transport slakteri

I avsnittene under beskrives kort de punktene som ble kontrollert hos transportvirksomhetene. Det er også en beskrivelse av funn og virkemiddelbruk på hvert punkt. Når det gjelder utdyping av kravpunktene og hjemmel i regelverket, henvises det til prosjektets veileder, vedlegg 1 og kravpunktmalen for transport, vedlegg 6.

5.3.1 Godkjenning av transportør, transportmidler, beredskapsplan og personell

Transportører skal være godkjente av Mattilsynet og ha godkjente kjøretøy. De som håndterer dyra skal ha nødvendig kompetanse. Sjåførere skal ha kompetansebevis utstedt av Mattilsynet før de kan transportere dyr. For å få kompetansebevis, må de ha gjennomført kurs og bestått eksamen. Godkjenningsbevis og regelverk skal følge med i bilen under transport. Godkjenning av dyretransportør og transportmidler for lange reiser (over 8 timer) kan gis for inntil 5 år av gangen. EU og EFTA-landene i form av EØS – avtalen har harmonisert godkjenningsordninger for transport av levende dyr, for å verne dyra under

transport. I Norge kan både Mattilsynets distriktskontorer, Politiet, Statens Vegvesen og Tollvesenet kontrollere en dyretransportbil, og det er derfor viktig at de nødvendige godkjenningssdokumenter kan forevises under en reise.

Transportører for lengre reiser skal ha en beredskapsplan.

Godkjenningsbevis manglet i bilene hos tre av transportvirksomhetene. To hadde ikke regelverk i bilene og to kunne ikke legge fram kompetansebevis. En transportvirksomhet hadde ikke skriftlige arbeidsinstruks til sjåførene. To av virksomhetene manglet skriftlige beredskapsplaner. De hadde en klar formening om hva som skulle gjøres, men det fantes ingen skriftlig plan eller rutiner i bilene. Alle transportbilene hadde utsyr for registrering av temperatur i transportrommet, men flere manglet rutiner for å kalibrere utstyret. Disse avvikene medførte påpeking av plikt.

5.3.2 Ansvarsfordeling dyreeier/transportør

Dyreeier er ansvarlig for at dyra er egnet for transport. Ved å underskrive transportseddelen bekrefter dyreeier at dyra er transportdyktige. Transportør overtar ansvaret for dyrevelferden når dyra er lagt i containere. Dyreeier har informasjonsplikt om alt som kan være av betydning for transporten og dyras velferd. Eventuelle problemer i innsettet og forventet vekt av slaktekyllingene vil være av betydning for transportøren.

4 virksomheter fikk varsel om vedtak da de ikke hadde underskrift fra eier på transportseddelen. Transportsedlene hadde en rubrikk der dyreeier kunne signere, men det var ingen formulering som sa at dyreeier betraktet dyra egnet for transport.

En transportør hadde ikke rutiner for å innhente opplysninger om fjørfeet som skulle transporteres (bl. a forventet levendevekt) og fikk varsel om vedtak.

5.3.3 Journaler - dokumentasjon

Sjåfør skal føre journal over hvert lass som transporteres. Kjøreseddel som inneholder alle nødvendige opplysninger tilfredsstiller dette kravet. Journalen skal inneholde transportørens navn og adresse og type transportmiddel, sjåførens navn, dyreeier, dyreart, antall dyr, avreisested og tidspunkt for avreise, bestemmelsessted og tidspunkt for ankomst, tidspunkt for inspeksjon og eventuelle observasjoner.

Hos en transportør ble det ikke ført journaler for hvert lass, men laget en journal for hver produsent.

Skriftlige registreringer av maks/min temperaturer under transporten manglet ved to virksomheter.

5.3.4 Handtering av dyr under transport

Dyr skal transporteres i egnet utstyr og ha tilstrekkelig plass. Reisetida skal ikke overskride 12 timer og dyra skal ha forsvarlig tilsyn under transporten. Temperaturen i lasterommet skal overvåkes, og dyra skal ikke transporteres i ekstreme temperaturer. Ingen skal transportere dyr eller la dem bli transportert under slike forhold at de kan komme til skade eller bli påført unødig lidelse. Utstyr som brukes skal ikke kunne skade eller påføre dyra lidelser. Fjørfe skal bæres i to bein.

I et tilfelle ble det observert en slaktekylling som hang fast etter vingen. Vingen var blitt klemt mellom lokket og veggen i transportkassen. Vingen hadde sannsynligvis kommet i klem ved lukking av lokket før transporten, og den har derfor hatt unødig stress og lidelse gjennom hele transporten. Dette medførte varsel om vedtak om å gjennomføre tiltak som forhindrer at slaktekyllinger kommer til skade eller blir påført vesentlige lidelser under transport til slakteriet. I to virksomheter var containerne som ble brukt i en slik forfatning at de lett kunne skade kyllingene. Containerne hadde metallspiler som stakk ut, hull i hjørner og luker som ikke fungerte riktig. Virksomhetene fikk varsel om vedtak om å påse at alle containerne de brukte var i forsvarlig stand.

Tre virksomheter brukte containere som ikke hadde tørket etter vask og desinfeksjon. Ved ugunstige/kalde værforhold er dette en ekstra belastning for dyrene.

En virksomhet hadde også ansvaret for plukking av slaktekyllingene. Det ble oppgitt at disse ble båret etter en fot, noe som er i strid med regelverket. Det ble gitt varsel om vedtak om å endre plukkemetode.

5.3.5 Temperatur/ restriksjoner for transport ved høy/lav temperatur

Det skal tas forholdsregler for å unngå for høy eller lav temperatur i rom hvor dyr transporteres. Dersom transporten ikke foregår i varme- og luftregulert vogn/kasse, skal en unngå transport av levende dyr under ekstreme temperaturforhold. Det ble undersøkt om transportøren hadde rutiner for å vurdere om transportene var forsvarlige under forskjellige værforhold, hvilke kriterier som blir satt til grunn ved slike vurderinger (alder, transportens lengde, antall dyr, ventilasjon, transporthastighet, transportmidlets beskaffenhet m.m.) og om transportør hadde satt øvre/nedre temperaturgrenser for transport. Det ble videre spurt etter dokumentasjon som avviksbehandling ved høy transportdødelighet og skriftlige rutiner vedrørende dette. Det ble også spurt etter hvilken informasjon som gis til produsent med tanke på klargjøring/forberedelse av plukking og transport.

For å redusere transportdødelighet under lange transporter om vinteren, hadde en virksomhet i sin avviksbehandling satt en nedre grense på -8 grader Celsius. Likevel opplyste sjåføreren og ansvarlig for transportfirmaet, at det ikke var satt noen temperaturgrenser. Slaktekylling skal under en transport ha forsvarlige temperaturforhold under hele transporten. Transportør har ansvar for å stoppe en transport når praksis og erfaring tilsier at forholdene ikke er tilfredsstillende for slaktekyllingene. Virksomheten fikk varslet vedtak om ikke å transportere kylling under værforhold der en ikke klarer å holde tilfredsstillende temperatur i transportkjøretøyet.

5.3.6 Andre observasjoner

En av virksomhetene hadde ikke rutiner for avviksbehandling i forhold til transportdødelighet. Det var ingen retningsgivende grenser for hvor høy transportdødeligheten kan være før det settes inn tiltak for å avdekke eventuelle årsaker til dette. Flere andre virksomheter hadde grenser og gjorde undersøkelser for å finne årsaken til den økte dødeligheten, men det forelå ikke noe skriftlig om disse rutinene.

Kapittel 6: Vurdering av resultater i virksomhetene

6.1 Kommentar til resultat fra tilsyn med slaktekyllingbesetningene

Kontroll av slaktekyllingbesetningene viste at det ble avdekket avvik i 132 av 152 besetninger. 102 av 152 besetninger hadde alvorlige avvik som medførte varsel om vedtak eller vedtak uten forhåndsvarsling. De inspiserte besetningene var valgt ut på grunnlag av en risikovurdering, og var dermed ikke et tilfeldig utvalgt. Det var derfor forventet å finne avvik i mange av besetningene. Mange av avvikene går imidlertid på helt grunnleggende krav i dyrevelferdsloven og resultatene viser tydelig at dyrevelferden i slaktekyllingbesetningene må bli bedre.

Hver enkelt slaktekylling skal ha god dyrevelferd

Det er et grunnleggende krav i dyrevelferdsloven at dyr skal holdes i et miljø som gir god velferd ut fra artstypiske og individuelle behov. I forbindelse med prosjektet er det avdekket brudd på mange av de helt grunnleggende kravene som påvirker dyrevelferden direkte. Dette var mangler ved strøkkvalitet, lysprogram, dyretetthet, klima, tilgang til fôr og vann, rutiner for uttak og håndtering av sjuke og skadde dyr og avlivingsrutiner. Dyreeier har plikt til å sørge for at hver enkelt slaktekylling behandles godt og beskyttes mot unødig lidelse. Dette krever høy kompetanse og en klar bevissthet hos dyreeier om at hver enkelt slaktekylling skal ha god dyrevelferd.

Den prosentvise fordelingen av avvikene fremgår av kapittel 3. Avvikene i besetningene, fordeler seg på mange ulike områder som er avgjørende for dyrevelferden. Det er ikke avdekket noen spesiell kobling eller sammenheng mellom flere avvik i samme besetning, selv om det er tydelig at melding om høye tråputeskår fra slakteriet gjenspeiler seg som dårlig strøkkvalitet ute i slaktekyllinghuset. I det følgende kommenteres områdene det ble avdekket brudd på i mer enn 12 (7,9 %) besetninger. Antall besetninger det ble funnet avvik i angis i parentes.

Hardt, fuktig og klinete strø medfører sviskader

Når det gjelder strøkkvalitet, går avvikene på hardt, fuktig og klinete strø, noe som medfører at dyra får sviskader på beina og i alvorlige tilfeller sviskader på brystet. Mer enn 1/3 av besetningene (53) hadde avvik på dette punktet. Fast strø med skorpe hindrer også dyra å kunne utføre strøbadning, noe som er en viktig del av dyras naturlige atferd. Et av utvalgskriteriene for besetninger det skulle føres tilsyn med i løpet av prosjektperioden, var at besetningen hadde levert slaktekyllingflokker med høye tråputeskår, så funnet er ikke overraskende. Dårlig strøkkvalitet som gir dyra sviskader, er imidlertid et enormt dyrevelferdsmessig problem, fordi strøarealet er dyras liggeareal og det eneste stedet dyra tilbys å oppholde seg. Dårlig strøkkvalitet skyldes mange faktorer, og det er både bygningsmessige forhold og driftsmessige faktorer som påvirker strøkkvaliteten. Det er mange tiltak produsentene kan gjøre for å hindre dårlig strøkkvalitet, slik at slaktekyllingene får et tilfredsstillende levemiljø. Fôret har også stor betydning, noe som ble konstatert i løpet av prosjektperioden, da en ny fôrtype med mindre næring ble introdusert. Mange produsenter som ikke har hatt problemer med høye tråputeskår tidligere, rapporterte om store problemer med strøkkvaliteten slik at dyra fikk sviskader på beina (fikk høye tråputeskår) ved bruk av den nye fôrtypen.

For korte mørkeperioder til hvile

Mangler ved kravene til lysprogram var det kravpunktet som hadde flest avvik etter strøkkvaliteten (34). Manglene gikk ut på at dyra fikk for korte mørkeperioder til hvile. Dyr skal gis mulighet for stimulerende aktiviteter, bevegelse, hvile og annen naturlig adferd. Det er derfor viktig at dyra har lys og mørkeperioder i henhold til kravene i regelverket. Lyset skal tilpasses dyras naturlige døgnrytme og følge en 24-timers syklus. Økt daglengde på grunn av kortere mørkeperioder gir økt dødelighet og høyere forekomst av beinproblemer og sykdom (bl.a. Sudden Death) ¹.

Dyretetthet: Maksimumsgrense på 34 kg levende vekt pr m²

Økende dyretetthet hos slaktekylling (26) er assosiert med redusert dyrevelferd, derfor er det satt en maksimumsgrense på 34 kg levende vekt pr m². De negative effektene av tetthetsøkning viser seg som en reduksjon i drikking, eting, ståing, kroppspleie, hacking og krafsing i strøet og redusert evne til å gå (økt halthet). Dyra trækker på hverandre slik at de får skader i huden og større risiko for infeksjoner, og forstyrrer hverandre mer, slik at de får mindre tid til å hvile. Disse negative effektene starter allerede ved en dyretetthet på 25 kg levende vekt pr m² og med en ytterligere forverring av dyrevelferden ved en tetthetsøkning på over 33 kg/ m² (²). Det er derfor helt avgjørende for dyrevelferden at tetthetskravet overholdes uavhengig av veksthastighet, produksjonsresultater i innsettet (inkludert dødelighet) og slaktealder.

¹ Lys til slaktekylling. Publisert i *Go'morning* nummer 2/2011 og lokalisert på <http://www.animalia.no/upload/Filer%20til%20nedlasting/GM%20pdf/2011%20nr2/Lystilslaktekylling.pdf>

² Uttalelse fra Faggruppe for dyrehelse og dyrevelferd i Vitenskapskomitéen for mattrygghet, 2008. Risikovurdering av dyrevelferd i forhold til dyretetthet i forbindelse med endring i forskrift om hold av høns og kalkun.

Dyretetthet: Produsentene har liten påvirkning på rugeri og slakteri

Strøkkvalitet og klima påvirkes også direkte av dyretettheten. Det er dyreeier som har ansvar for at dyretettheten ikke blir for høy. Dyreeierne opplyser at de ikke bestiller slaktekylling fra rugeriet selv, men at slakteriet sitter med opplysninger om fjørfehuset og om hvor mange slaktekylling som skal settes inn. Produsentene opplyser at de opplever at de har liten påvirkning på hvor mange slaktekylling de får i innsett, og hvis det er god klekking på rugeriet får de flest slaktekylling. Produsentene opplyser videre at de opplever at de ikke har noen påvirkning på slaktetidspunktet og at slaktedatoen ikke bestemmes før dyra har stått i huset ei ukes tid. Dette betyr at man ikke vet hvor gamle og dermed hvor tunge dyra forventes å bli når dyra settes inn i huset. Produsentene ønsker selvsagt å utnytte fjørfehuset best mulig, da utgifter og arbeidsinnsats blir lavest per slaktekylling.

Avgjørende at produsent kan påvirke antall dyr per innsett, samt slaktetidspunkt

I innsett der produksjonen går bra og dødeligheten er lavere enn tidligere innsett, vil det derfor være stor risiko for at tetthetskravet overskrides. Størst risiko er det i besetninger med seint slaktetidspunkt. Slaktetidspunktet varierer i dag fra 29 til 33 dager. Gjennomsnittlig levendevekt hos dagens slaktekyllinghybrid (Ross 308) er ifølge tall fra næringa 1496 gram ved 29 dagers alder og 1843 gram ved 33 dagers alder ved normal vekst. Tilveksten mellom ytterpunktene i slaktealder er dermed 347 gram per slaktekylling, noe som åpenbart har betydning for dyretettheten og dyrevelferden. Dette ble også avdekket ved Mattilsynets inspeksjoner, hvor det ble avdekket dyretetthet opptil 44,1 kg levende vekt pr m². Ved for høy dyretetthet har Mattilsynet kun anledning til å fatte vedtak overfor dyreeier. Mattilsynet ser imidlertid at produsentene er fanget av systemet i og med at varemottaker (slakteriene) og rugeriene avgjør antall dyr som produsenter mottar og dyras slaktetidspunkt. For å ansvarliggjøre slaktekyllingprodusentene i forhold til dyretetthet, er det avgjørende at de vet slaktealder/slaktetidspunktet når de bestiller dyr, at de selv kan påvirke antall dyr per innsett og at de har påvirkning på slaktetidspunkt i forhold til produksjonsresultater og dødelighet i det aktuelle innsettet. Det burde også være en buffer/beredskap i systemet for å hindre for høy dyretetthet. Når slaktekyllinghusene til enhver tid fylles maksimalt opp, vil utenforliggende årsaker som problemer med transportbiler, stopp på slakteriet eller kalde vinterdager som vanskeliggjør inntransporten av dyra, medføre at dyra oppstalles lengre tid i huset og at dyretettheten overskrides slik at dyr må fjernes fra dyrerommet.

Temperatur og luftkvalitet i fjørfehus skal være tilpasset dyras behov

I forbindelse med prosjektet ble det avdekket brudd både på temperaturkrav og luftkvalitet ved måling av for høye konsentrasjoner av karbondioksid men i de fleste tilfeller for høye konsentrasjoner av ammoniakk (21). Ammoniakk er en gass som utvikles fra dyras avføring. Uheldige konsentrasjoner av gasser er skadelig for dyra, ved at den skader cellene. Vitenskapelige studier viser at når fjørfe får mulighet til å velge, foretrekker de å være i et miljø med så lavt ammoniakknivå som mulig. Høye konsentrasjoner av ammoniakk er vist å gi redusert tilvekst og økt fôrforbruk. Inneklima de første tre leveukene har også stor betydning for utviklingen av sjukdommen ascites (sirkulasjonssvikt).

Slaktekylling skal ha fri tilgang på vann

God tilgang på fôr og vann er et grunnleggende dyrevelferdsmessig krav. Det skal være tilstrekkelig spise- og drikkeplasser i huset. Dersom det ikke er fri tilgang på fôr, skal det være stor nok troplass til at alle dyra kan spise samtidig. Det ble avdekket brudd på kravene til både fri tilgang på fôr og mange nok spiseplasser, slik at alle dyra kan spise samtidig ved begrenset fôrtilgang (12). Det ble også avdekket brudd på vanntilgang. Dette gikk på tilgjengelige drikkeplasser og fri tilgang på vann (vannet var stengt av en periode). Fjørfe skal ha fri tilgang på vann av god kvalitet. Dårlig vannkvalitet gir dårlig dyrevelferd og produksjon, og risiko for sykdom.

Viktig å se og behandle sjuke og skadde dyr

Det ble avdekket flere brudd på rutiner for uttak av og håndtering av sjuke og skadde dyr (12). Det var på dette punktet ble det fattet flest vedtak uten forhåndsvarsel (3 besetninger). Dyrevelferdsloven krever at den som holder husdyr, skal sørge for å ha nok kunnskap og kompetanse til å behandle dyra godt, slik at de beskyttes mot unødig lidelse. Dyreeier har ansvar for dyras velferd, og det er avgjørende for dyrevelferden av sjuke og skadde dyr oppdages ved det daglige tilsynet og gis forsvarlig behandling, herunder å avlives når det er nødvendig. Det å se sjuke og skadde dyr og gi dem rett behandling, er en vesentlig del av kompetansekravet i slaktekyllingproduksjonen, og det er en viktig oppgave i de daglige tilsynene av dyra. Dette er også grunnen til at dyra skal ha minimum to daglige fysiske tilsyn, et punkt hvor det i løpet av prosjektperioden også ble avdekket flere brudd (10).

Avliving skal skje så raskt som mulig

Avliving av fjørfe skal skje på en slik måte at dyra ikke påføres unødig lidelse, herunder unødig frykt og andre former for stress. Avliving av fjørfe skal skje så raskt som mulig av kyndig person, og dersom det er mulig skal dyra bedøves momentant ved slag i hodet. Det ble avdekket brudd på kravet om at dyra skal bedøves før avliving. Det ble avdekket flere brudd på dette kravet (12), og i tilfeller der dyreeier informerte om avlivingsrutiner som er i strid med regelverket, ble det påpekt plikt til sikre forsvarlig avliving i henhold til dyrevelferdsloven.

Dyras transportdyktighet

Transport av dyr er en risiko for dyrevelferden, fordi dyra blir håndtert og tatt ut av sitt vanlige og kjente levemiljø. Det er viktig at dyreeier informerer transportør om alle opplysninger om dyra, som kan ha betydning for transporten. Når eier signerer på transportseddelen, bekrefter at han har vurdert at dyra er egnet til å tåle transporten ved de aktuelle værforholdene. Hvis det er tvil om dyra er transportdyktige, skal ansvarlig for dyra kontakte veterinær. Det ble avdekket flere brudd på dette kravet (13). Det er viktig at dyreeier kjenner sitt ansvar og at transportsedlene er utformet slik at eier forstår at han signerer på at han har vurdert at dyra er egnet for transport.

Tekniske installasjoner

Det ble også avdekket brudd som påvirker dyrevelferden indirekte når det gjelder tekniske installasjoner og driftsrutiner i slaktekyllingbesetningene. Det var manglende rutiner for el-tilsyn i fjørfehuset, brannvarslingsanlegg, alarm som varsler strømbrudd og for høy og lav temperatur, kadaverhåndtering, hygiene og renholdsrutiner.

El-tilsyn minst hvert 3.år

Brann i et fjørfehus, hvor evakuering av dyra er utelukket, vil utvikle seg til en dyretragedie. De aller fleste slaktekyllinghus har brannvarslingsanlegg, selv om det ble avdekket mangel på varslingsanlegg og mangler vedrørende varsling som reelt kan fanges opp av kompetent person som kan iverksette slukkearbeid. De fleste manglene gikk imidlertid på manglende tilsyn av det elektriske anlegget hvert 3 år (30). Mange husdyrbranner starter i det elektriske anlegget. Det er grunnen til at det er krav om at dyreeier skal sørge for at det utføres kontroll av det elektriske anlegget minst hvert 3.år. For å sikre god dyrevelferd og hindre at dyr utsettes for unødig lidelse, er det avgjørende at dyreeierne forebygger og hindrer utvikling av brann i fjørfehus så langt det lar seg gjøre. El-tilsyn minst hvert 3.år er derfor et svært viktig brannsikringstiltak med stor betydning for dyrevelferden.

Flere tusen dyr dør som følge av strømsvikt/ventilasjonssvikt

Alle slaktekyllinghus skal ha et alarmsystem som varsler ved strømbrudd og ved for høy eller for lav temperatur. Alarmen skal være slik at den oppfattes av personer som vet hvilke tiltak som skal iverksettes, og den skal kontrolleres minst en gang per uke. Det ble avdekket mange brudd på denne bestemmelsen (25). Avvikene gikk på mangel på alarm, alarm som ikke tester både for høy/lav temperatur og strømbrudd, manglende utringer som sikrer

varsling av kompetent person som vet hvilke tiltak som skal iverksettes, og manglende rutiner for testing av alarm. På slutten av innsettet når dyra vokser raskt, har de en enorm omsetning og produksjon av karbondioksid, og ventilasjonssvikt vil medføre at dyra starter å dø etter kort tid (kanskje allerede etter en halv time). Det er derfor avgjørende å raskt få startet ventilasjonen igjen (nødventilasjon, nødstrømsaggregat etc.). I løpet av prosjektperioden mottok Mattilsynet flere meldinger om fjørfehus hvor flere tusen dyr døde som følge av strømsvikt/ventilasjonssvikt, også med tilfelle av manglende alarm. Alarm er derfor viktig for dyrevelferden, og rutiner for testing og vedlikehold er avgjørende for å hindre unødig lidelse hos dyra.

Døde fjørfe skal destrueres ved godkjente anlegg

Det er krav om god hygiene og tilfredsstillende renhold i slaktekyllinghus. En godt fungerende smittesluse, god hygiene og godt renhold er vesentlig for god dyrehelse ved å hindre innslipp av sjukdom til fjørfehuset. For at kadaver ikke skal utgjøre noen risiko for folke- og dyrehelsen, og for å hindre opparbeidelse av et smittepress rundt fjørfehuset, skal døde fjørfe behandles ved anlegg som er godkjent for dette. Det ble avdekket mange mangler vedrørende hygienerutiner (25), herunder mangler ved smittesluse og bruk av denne og kadaverhåndtering (24). Rutinene må forbedres, da god hygiene og friske dyr er avgjørende for god dyrevelferd.

6.2 Kommentar til resultat fra tilsyn med rugeriene

Hovedinntrykk etter tre revisjoner av rugerivirksomhetene inkludert transport fra rugeri til slaktekyllingprodusentene, er at det er god etterlevelse av regelverket. Mange punkter ble kontrollert og det ble avdekket få avvik ved hver virksomhet.

Rutinesvikt

Noen av avvikene som ble avdekket er imidlertid alvorlige, i og med at de viste rutinesvikt som direkte påvirker velferden negativt for et større antall slaktekylling i den daglige driften. To av virksomhetene hadde minst et avvik innenfor denne kategorien. Avvikene gjaldt forholdene om at slaktekyllinger ramlet på gulvet fra sorteringsbånd, kyllinger ble klemt på sorteringsbåndet og at det gikk unødvendig lang tid før utsorterte kyllinger ble avlivet. Slaktekyllingene som faller på gulvet og slaktekyllinger som klemmer kroppen på sorteringsbåndet påføres unødig stress og har stor risiko for å skades og dermed utsettes for unødige lidelser. Nyklekkede slaktekyllinger som utsorteres kan ha lidelser som er så store at det ikke er forsvarlig å la dem leve videre. Dette for å unngå unødige lidelser. Derfor er det viktig at rugeriet har system for å avlive alle utsorterte kyllinger så fort som mulig. I virksomheter der det håndteres tusenvis av dyr i et høyt tempo er det spesielt viktig for dyrevelferden at systemet fungerer og rutinene er gode, slik at også enkeltindividenes velferd er sikret.

Brannvarslingsanlegg

Manglende brannvarslingsanlegg påvirker ikke velferden til kyllinger til daglig, men kan forårsake en dyretragedie ved et branntilløp. For å sikre god dyrevelferd og hindre at dyr utsettes for unødig lidelse, er det derfor avgjørende med brannvarslingsanlegg for å forebygge og hindre utvikling av brann.

Sertifiseringsbesøk

Alle rugerivirksomheter skal ha årlig sertifiseringsbesøk i henhold til forskrift om sertifisering av fjørfevirksomheter. Denne forskriften har hjemmelsgrunnlag i Matloven og har fokus på å hindre spredning av smittsomme sykdommer. Det ble ikke avdekket avvik i henhold til denne forskriften i noen av rugeriene.

6.3 Kommentar til resultat fra tilsyn med transportvirksomheten ved rugeriene

Når det gjelder transport av daggamle slaktekyllinger, er det transportørens ansvar at det foreligger en beredskapsplan i nødsituasjoner. Transportøren har plikt til å utarbeide en beredskapsplan, som vil være et nødvendig hjelpemiddel for å forebygge og hindre unødvendige lidelser for slaktekyllingene ved en uforutsett hendelse/ulykke.

Manglende godkjenningsskemaer i transportmidlene og mangler ved at forskriftene ligger i transportbilene, påvirker ikke dyrevelferden direkte. Kravene er vesentlig for å opprettholde den kontinuerlige bevisstheten rundt regelverket og dyrevelferdskravene. For de 3 virksomhetene som transporterer daggammel slaktekylling til slakteprodusentene ble det kun nødvendig å varsle et vedtak om pålegg. Mattilsynet konkluderer derfor med at transport av daggammel slaktekylling foregår på en tilfredsstillende dyrevelferdsmessig måte i henhold til regelverket.

6.4 Kommentar til resultat fra tilsyn med slakteriene

Hovedinntrykket etter revisjonen av de 5 slakterivirksomhetene inkludert i tilsynsprosjektet er at håndteringen av slaktekylling på slakteriene må bli bedre. Det ble avdekket fra 1 til 3 avvik ved 4 av de 5 virksomhetene. Flere av manglene som ble avdekket er vesentlige for å sikre dyra god velferd.

Manglende opplæring

Det ble avdekket mangelfull opplæring i håndtering av levende dyr ved 2 av slakteriene. Dette er alvorlige avvik som vil påvirke dyrevelferden daglig i arbeidet ved slakteriet. Eksempelvis ble slaktekylling med beinbrudd rutinemessig hengt opp på slaktelinja ved 1 virksomhet, mens ved 1 annen virksomhet var det ikke alle ansatte på livdyrmottaket opplært i hvordan skadet slaktekylling skulle avlives. Hardt skadede slaktekyllinger skal avlives med slag mot hodet og nakketrekk.

Mattilsynet er av den oppfatning at opplæring i håndtering av levende slaktekylling må dels gi teoretisk før arbeidet begynner, samt fortløpende underveis når arbeideren er under opplæring. Slakteriene må også legge vekt på gode holdninger i tillegg til kunnskap, noe som kanskje er ekstra viktig når det kommer til håndtering av levende fjørfe tatt i betraktning at dyra er små, men antallet er stort. Det er utfordrende å klare å ha fokus på å ivareta velferden til enkeltindividet på et slakterifjøs der det slaktes mange tusen dyr i timen. Desto viktigere er det å legge vekt på nettopp dette når de ansatte skal læres opp.

Tipping fra konteiner kan påføre skade på slaktekyllingen

I forbindelse med tipping av kylling på ett av slakteriene ble det registrert flere alvorlige avvik. Når slaktekylling faller opp til tre meter fra konteineren og ned på gulvet i slakterifjøset, er dette noe som åpenbart kan påføre kyllingen smertefulle fysiske skader i tillegg til unødig stress og frykt. Slaktekylling som blir hengende fast etter beina når konteineren tippes, kan bli påført beinskader og brudd som følge av behandlingen. Løse takplater som faller ned på slaktekyllingene kan påføre disse stress og smerte. Konteinere og tippemetode på slakterifjøset må være vedlikeholdt og utformet på en måte som minimerer faren for at slaktekyllingen skal bli skadet, og ikke påfører dyra unødig stress.

Klimaet i oppstillingsarealene er vesentlig for å sikre god dyrevelferd

Slaktekylling leveres ved de fleste slakteriene i Norge i konteinere som rommer 300 – 400 dyr avhengig av dyras størrelse. Lufta må da sirkulere godt for å sikre frisk luft til alle kyllingene som sitter tett sammen i konteineren. Det må være tilstrekkelig ventilasjon, og alternative ventilasjonsløsninger tilgjengelig dersom det benyttes mekanisk ventilasjon og denne svikter. Dersom det ikke finnes selvstartende nødstrømsaggregat eller nattevakt på livdyrmottaket, må det være alarm knyttet til klima på mottaket for levende dyr.

Dersom ventilasjonsanlegget skulle stoppe når mottaket er fullt av slaktekylling, vil dette kunne få alvorlige konsekvenser for dyra. Fjørfe er sårbare for ugunstige ventilasjons – og klimaforhold, og kan påføres lidelse som følge av overoppheting om sommeren eller kulde om vinteren.

Strømstyrken må være tilstrekkelig stor til å oppnå bedøvelseseffekt

Ved ett av slakteriene ble det avdekket flere alvorlige avvik knyttet til bedøving av fjørfe med strøm i vannbad. Det ble ikke gjennomført målinger av strømstyrke på enkeltdyrnivå to ganger årlig. Måleanordningen som viser strømstyrken i karet var ikke lett avlesbar for personen som overvåket bedøvingen, og personen som overvåket bedøvingen utførte også manuell avblødning med kniv.

Forskrift om dyrevern i slakterier er klar på at personen som overvåker bedøvingen heller ikke skal ha noen andre arbeidsoppgaver. Overvåking av bedøvingseffekt er en svært viktig oppgave. Dersom bedøvingen svikter skal den som overvåker denne kunne reagere raskt slik at ingen slaktekyllinger risikerer å bli avblødd uten foregående bedøvelse. For å kunne overvåke og reagere er det viktig at strømmåleren er plassert slik at den er godt synlig. Det er også viktig at personen som overvåker bedøvingen har all fokus på denne oppgaven alene. At slaktehastigheten er så lav at samme operatør både kan overvåke bedøvingen og utføre avblødningen uten at dette går ut over dyrevelferden ble ikke vurdert som et godt nok argument. Av den grunn ble dispensasjonssøknaden fra virksomheten avslått, og vedtaket om at overvåking av bedøving skal utføres av personell som ikke skal ha andre arbeidsoppgaver blir stående.

Innhenting av matkjedeinformasjon

Innhenting av informasjon om matkjeden er krav i det nye hygieneregelverket som ble innført i 2010. Innhenting av matkjedeinformasjon er først og fremst med tanke på mattrygghet, men det kan også framkomme opplysninger på matkjedeinformasjonen som vil kunne ha betydning for dyrevelferden. Eksempel på dette kan være opplysninger om dyras helsetilstand eller levemiljø (for eksempel strøkvalitet). Har det vært høy dødelighet på slutten av et innsett, eller strøet er svært bløtt og slaktekyllingen er skitten og bløt, vil dette kunne medføre økt dødelighet under inntransporten. Dette er informasjon som bør kommuniseres fra slakteriet til transportør slik at de kan tas med i vurderingen når inntransporten av slaktekyllingene skal planlegges.

Slakteriet skal vurdere matkjedeinformasjonen

På fjørfesida har det lenge vært etablert et system hvor slaktekyllingprodusentene rapporterer inn opplysninger om dyra før dyra skal slaktes. Det er imidlertid nytt i det nye regelverket at slakteriene nå selv skal vurdere informasjonen gitt av dyreholder for deretter å videreformidle relevant informasjon til den offentlige veterinæren på slakteriet. Slakteriet blir i større grad ansvarliggjort når det kommer til vurderinger rundt hvorvidt et fjørfeparti skal tas inn til slakt eller ikke. Ved et slakteri forelå det ikke rutiner for innhenting og vurdering av matkjedeinformasjon. Eventuelle opplysninger av betydning for dyrevelferden ble dermed heller ikke videreformidlet til transportør. Det er viktig at slakteriene er sitt ansvar bevisst, og gjør de nødvendige vurderinger før slaktekyllingene skal plukkes og transporteres.

6.5 Kommentar til resultat fra tilsyn med transportvirksomheten ved slakteriene

Resultat fra tilsyn med transportvirksomheten ved slakteriene, avdekket mangler ved transportkoneinerne og rutiner for å vurdere om dyra er transportdyktige, noe som har avgjørende betydning for å sikre god dyrevelferd. Flere av virksomhetene hadde gamle og for dårlig vedlikeholdte transportkoneinere, og mange av koneinere er konstruert på en slik måte at dyra lett kan skade seg.

Godkjenninger i orden

Hovedinntrykket er at virksomhetene hadde sine godkjenninger i orden selv om dokumentasjon manglet i bilene hos noen. Flere virksomheter hadde ikke utformet transportseddelen slik at det kommer klart frem at produsentene signerer på at alle slaktekyllingene er egnet for transport. Videre manglet underskrifter på transportseddelen fra dyreeier. Transportørene var ikke klar over at dyreeier ved en slik signering skulle garantere at slaktekyllingene var transportdyktige.

Når det gjelder transport av slaktekyllinger, er det transportørens ansvar at det foreligger en beredskapsplan i nødsituasjoner. Transportøren har plikt til å utarbeide en beredskapsplan, som vil være et nødvendig hjelpemiddel for å forebygge og hindre unødvendige lidelser for slaktekyllingene ved en uforutsett hendelse/ulykke.

Fastklemt kylling

I et tilfelle ble det observert en slaktekylling som hang fast etter vingen. Vingen var blitt klemt mellom lokket og veggen i transportkassen. Vingen har sannsynligvis kommet i klem ved lukking av lokket før transporten, og den har derfor hatt unødig stress og lidelse gjennom hele transporten. Denne slaktekyllingen burde blitt oppdaget straks og senest når transportkonteineren ble satt på transportbil. Det er sjåførens og transportvirksomhetens ansvar at hver eneste slaktekylling ikke lider unødig under transport.

Gamle containere, dårlig vedlikehold av containere og containere som gjør at dyra lett kan sette seg fast/skade seg, gir risiko for store skader og medfører unødig lidelse hos de slaktekyllingene som blir sittende fast.

Vingebrudd kan bl.a. skyldes at slaktekyllinger bl.a. blir klemt i transportkonteinerne ved lukking av skuffer eller pga. ødelagte containere. Ved en tidligere undersøkelse foretatt av et av Mattilsynets lokale distriktskontor ble det avdekket vingebrudd på nærmere 1 % av de undersøkte slaktekyllingene. Registreringer ved de forskjellige kjøttkontrollenes livdyrkontroller og noen slakterier viser at dette. Dette er derfor en dyrevelferdsmessig problematikk som alle transportvirksomhetene må ha fokus på fordi det medfører unødvendige lidelser for den enkelte slaktekylling.

Kapittel 7: Vurdering av resultater for prosjektet

7.1 Resultater i forhold til effektmålene

Bedre dyrevelferden i slaktekyllingproduksjonen

Mattilsynet har for første gang gjennomført en systematisk kartlegging av velferden i slaktekyllingproduksjonen. Dette har bidratt til å heve den generelle tilsynskompetansen på området og til å etablere gode kommunikasjonslinjer mellom tilsyn på slakteri og tilsyn i felt. I løpet av prosjektet er det avdekket mange brudd på krav i dyrevelferdsregelverket hvor det er brukt hensiktsmessige forvaltningsmessige virkemidler. Sakene følges opp av Mattilsynet på vanlig måte. Prosjektgruppa mener at prosjektet har bidratt til å bedre dyrevelferden for millioner av slaktekylling, ved at det har blitt satt fokus på dyrevelferden i slaktekyllingproduksjonen. Til eksempel er det fra 1.1.2012 slik at slaktekylling som tidligere hadde den lengste transporten fra Trøndelag over fjellet til Østlandet og motsatt, nå slaktes ved nærmeste slakteri. Dette er vesentlig for dyrevelferden ved at slaktekyllingene slipper å utsettes for lange transporter over fjelloverganger i all slags vær.

Utføre tilsyn med dyrevelferden ved transport av slaktekylling og i hele kjeden i slaktekyllingproduksjonen, med aktiv, effektiv og riktig virkemiddelbruk ved avvik

Det er gjennomført tilsyn med dyrevelferden i slaktekyllingproduksjonen fra rugeri, via tilsyn i besetning, transport til slakteri og til dyra er avlivet på slakteriet. I tillegg til Mattilsynets generelle virkemiddelveileder, skisserer veilederen hensiktsmessig virkemiddelbruk ved ulike typer avvik. Veilederen har også bidratt til at de samme punktene har blitt kontrollert i alle besetningene og har skissert virkemiddelbruk ved ulike typer avvik.

Bedre den interne informasjonsflyten mellom tilsyn i felt, på rugeri og ved slakteri

I forbindelse med prosjektet, ble det etablert kontakter på tvers av distriktskontor og rutiner for intern informasjonsflyt/kommunikasjon mellom tilsyn ved slakteri og tilsyn i felt.

Det nasjonale teamet har bidratt til å utveksle kunnskap og få til et enhetlig tilsyn med lik virkemiddelbruk i rugerier, slakterier og transportvirksomheter..

Kompetente og ansvarlige virksomheter

Virksomhetene har tatt tak i avvikene og rettet opp forholdene ved å lukke avvikene.

Næringa har i mange regioner har ekstra fokus på besetninger med avvik, og fulgt opp disse ekstra. Prosjektgruppa mener at prosjektet og det at Mattilsynet systematisk har ført tilsyn med dyrevelferden i hele produksjonskjeden har bidratt til økt bevisstheten og økt kompetanse på dyrevelferd generelt og de spesifikke kravene i regelverket spesielt.

7.2 Resultater i forhold til resultatmålene

Lage mal for utføring av risikobaserte tilsyn i slaktekyllingproduksjonen

Veilederen beskriver et risikobasert uttak av besetninger for inspeksjon etter utvalgte kriterier og opplysninger som Mattilsynet har eller enkelt kan innhente. Det kan finnes flere relevante kriterier for risikobasert uttak av besetninger, men når det avdekkes avvik i 132 av 152 (86,6 %) kontrollerte besetninger, mener vi prosjektet har funnet hensiktsmessige utvalgsriterier for uttak av besetninger som kan brukes videre.

Utvikle gode kravpunktmaler og veiledere

Det er utarbeidet veileder til prosjektet, og nødvendig tilsynsmateriell som kravpunktmaler i MATS, sjekklister til bruk for tilsynspersonell ved slakteri og enkel sjekklister for tilsyn i slaktekyllingbesetninger, se vedlegg 1 – 7.

Utført tilsyn ved alle rugeri for slaktekylling

Det ble utført tilsyn med dyrevelferden og transport ved alle landets rugeri for slaktekylling (3 rugeri og 3 transportvirksomheter).

Utført tilsyn med transport ved alle slakteri for slaktekylling

Det ble utført tilsyn med dyrevelferden og transport ved alle landets slakteri for slaktekylling (5 slakteri og 6 transportvirksomheter).

Utført tilsyn hos 25 % av slaktekyllingbesetningene

Det ble utført tilsyn hos 152 ulike slaktekyllingprodusenter. Det er drøyt 600 slaktekyllingbesetninger i landet. Målet om tilsyn i 25 % av besetningene ble nådd.

Opplærings- og inspirasjonsseminar for inspektører

Før prosjektstart ble det gjennomført et to-dagers opplæringsseminar for inspektører, koordinert av Mattilsynet, distriktskontoret for Midt-Rogaland. Seminaret bestod av en dag med teori og en dag med praksis. Under teoridelen ble det holdt foredrag av både interne og eksterne foredragsholdere med tema om hvordan slaktekyllingproduksjonen er bygget opp, praktisk slaktekyllingproduksjon, fôringsregimer, miljøstyring i kyllinghuset, vanlige sykdommer, atferd hos fjørfe, plukking og transport til slakteriet, dyrevelferdsmessige utfordringer innenfor produksjonen, regelverk og virkemiddelbruk. Forelesningene bidro til gode diskusjoner om problemstillinger rundt tilsyn, virkemiddelbruk, regelverksforståelse og utfordringer i fjørfeproduksjonen.

I den praktiske delen ble deltakerne fordelt i forskjellige grupper og gjennomførte et tilsyn hos en slaktekyllingprodusent og et besøk på et slakteri for slaktekylling. Der ble praktisk dyrevelferd ved inntransport, avliving og ante mortem kontroll gjennomgått.

Seminalet var unikt ettersom det samlet 66 av Mattilsynets inspektører fra distriktskontor med tilsyn i slaktekyllingbesetninger og slakteritilsyn, ansatte ved regionkontor og både regelverksavdelingen og tilsynsavdelingen ved Mattilsynets hovedkontor.

Prosjektgruppa fikk mange positive tilbakemeldinger etter seminaret, og at utfordringene vedrørende dyrevelferd i fjørfeproduksjonen ble satt på dagsordenen. Dette var god og nyttig kompetanseheving som tidligere har vært etterlyst. Prosjektgruppa fikk også tilbakemelding om at slike samlinger er en god måte for å nå målet om et enhetlig og helhetlig tilsyn.

Informasjon til virksomhetene

Det ble utformet et informasjonsskriv til slaktekyllingprodusentene som kunne deles ut ved tilsynet. I forbindelse med oppstart av prosjektet ble det informert om prosjektet i bladet "Fjørfe", og det har blitt informert om prosjektet på Mattilsynets hjemmeside.

Vedlegg

1. Veileder, versjon 3 av 3.2.2012

Veileder Versjon 3 -
3.02.12 Nasjonalt tils

2. Kravpunktmal slaktekylling

20110207
Kravpunktmal slaktek

3. Enkel sjekklister for tilsyn i slaktekyllingbesetninger

20110215 Enkel
Sjekklister slaktekylling

4. Kravpunktmal rugeri

Kravpunktmal
rugeri.pdf

5. Kravpunktmal slakteri

Kravpunktmal
dyreverv i slakteri.pdf

6. Kravpunktmal transport

Kravpunktmal
transport.pdf

7. Sjekklister for tilsynspersonell ved slakteriet

20110215 sjekklister
tilsynspersonell ved s